

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Година XXII

Нови Сад, август—септембар, 1973.

Број 8—9

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Предлози Савеза реп. и покр. адв. комора Југославије за измене и допуне Нацрта устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Војислав Кнежевић

Опозивање условне осуде због неиспуњења одређене обавезе

Душан Ружић

Приговори као средства одбране извршеника у поступку принудног извршења

Спасоје Мићуновић

Узроци дугог трајања парничног поступка

Иван Кркљуш

Уговор о коришћењу стана и правни интерес

Павле Савић
Др Александар
Маркићевић

Кривични процес Енглеске
Рене Флорио или антиреторика у одбрани

Законодавна пракса

Младен Косовац

Новине у поступку за регистрацију организација удруженог рада у спољнотрговинском промету

Милинко Перин

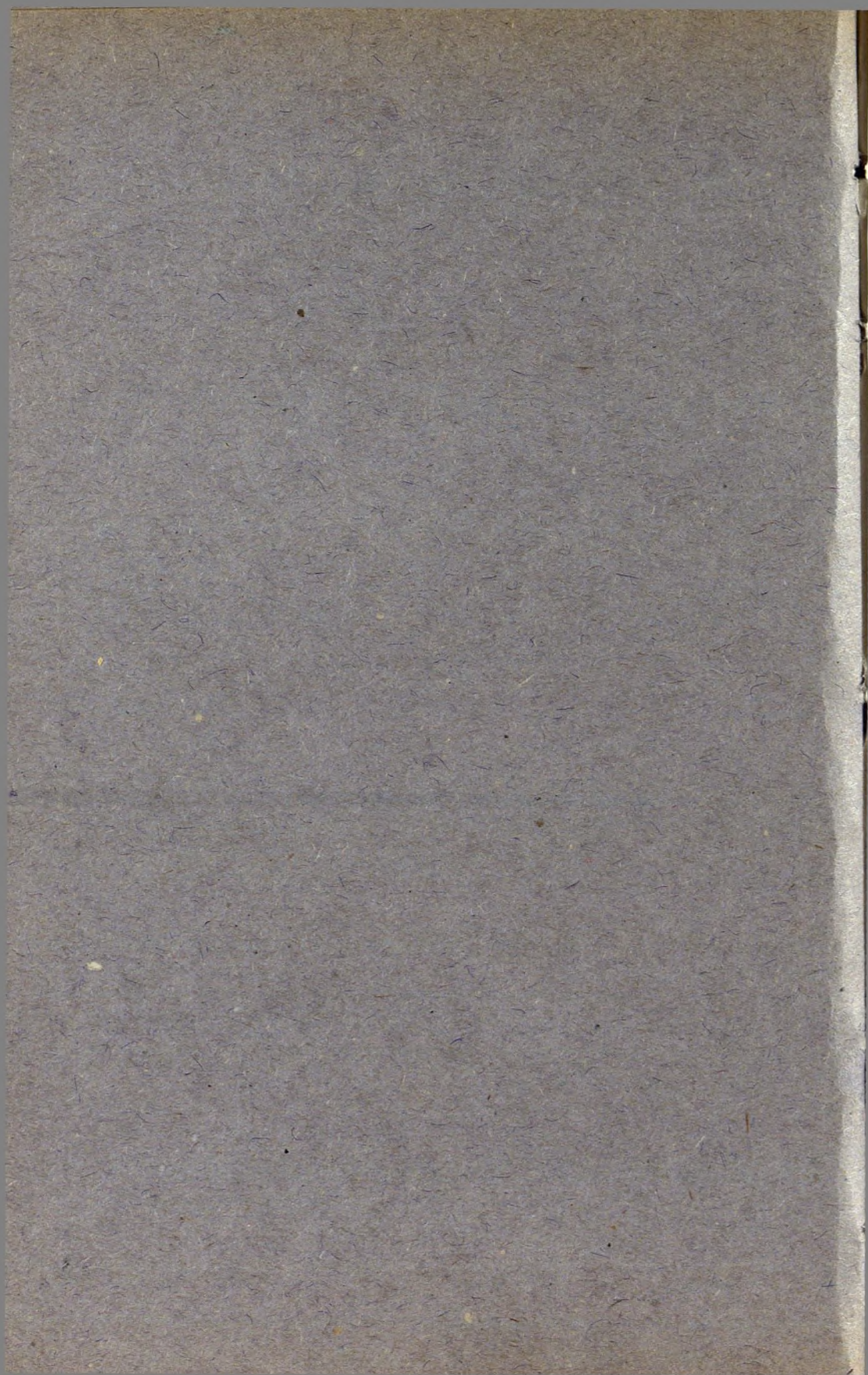
Закон о начину обезбеђивања равноправне употребе језика и писма народа и народности пред државним органима и коментар неких других прописа САП Војводине

ПРАВНА ПРАКСА

Случај када је Уставни суд Југославије издао привремену меру

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Година XXII

Нови Сад, август—септембар, 1973.

Број 8—9

А Д В О К А Т У Р А И Д Р У Ш Т В О

П Р Е Д Л О З И

ЗА ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ НАЦРТА УСТАВА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

САВЕЗА РЕПУБЛИЧКИХ И ПОКРАЈИНСКИХ АДВОКАТСКИХ КОМОРА ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. У Уводном делу — Основна начела Нацрта устава СФРЈ, у тачки III став 13, треба брисати речи: „у начелу”.

2. У члану 31. став 1. Нацрта устава, треба брисати речи: „у начелу” (или те речи заменити речима „на основу свог рада”).

3. У члану 159. став 3, треба уместо речи: „као самосталне друштвене службе и путем”, ставити реч: „и”.

4. Иза члана 159, треба додати нове чланове 159а и 159б, који би гласили:

„Члан 159а

Адвокатура је самостална и независна самоуправна друштвена служба за пружање правне помоћи грађанима и организацијама ради остваривања и заштите њихових слобода, права и интереса заснованих на закону.

Самосталност адвокатуре остварује се организовањем адвоката у адвокатске коморе као самоуправне организације.

Члан 159б

У вршењу адвокатуре адвокат је независан у свом раду.

Адвокат је дужан да чува као тајну оно што му је странка поверила. Адвокат није дужан да сведочи о ономе што му је у вршењу правне помоћи странка поверила, нити може бити са-

слушан као сведок о ономе што му је као свом браниоцу поверио окривљени.

Адвокат не може бити притворен због кривичног дела учињеног у пружању правне помоћи без одобрења већа суда код кога се води поступак због тог кривичног дела.

Законом се утврђују услови под којима се може вршити претресање адвокатске канцеларије”.

5. У члану 253. тачка 11) уместо садашњег текста, треба унети нови текст којим би се утврдила искључива надлежност Федерације за уређивање материјалних и процесуалних питања из кривичног законодавства у целини.

Ове предлоге утврдила је Комисија за правне прописе Председништва Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, на основу закључка Председништва Савеза на свом састанку 18. јула 1973. године, на коме је размотрила Нацрт устава СФРЈ од јуна 1973. године, а нарочито одредбе о положају, улози и овлашћењима адвокатуре и адвоката, и то на основу мишљења и предлога изнетих на овом састанку, као и на наведеној седници Председништва Савеза и у консултацијама Комисије с адвокатима и другим стручњацима.

Предлог се образлаже следећим:

У вези тачака 1. и 2.

У наведеним одредбама Нацрта устава, које су и иначе начелног карактера, неправилно је, по нашем мишљењу (а и непотребно), посебно истакнуто да радни људи који самостално врше делатност личним радом средствима у својини грађана (занатлије и др.), као и радни људи који личним радом самостално у виду занимања врше професионалну делатност (адвокати и др.), имају само „у начелу” исти друштвено-економски положај као и радници у организацијама удруженог рада.

Међутим, у јединственом социјалистичком самоуправном друштвено-економском систему Југославије, заснованом на начелима и одредбама из тачке II Уводног дела — Основна начела и чл. 10. и 11. Нацрта устава, јесте и треба да буде исти (а не само „начелно” исти) друштвено-економски положај сваког радног човека на основу његовог рада.

То нарочито важи за адвокате који личним радом (а не по основу својине као код неких других самосталних делатности) врше професионалну делатност, која је уз то и друштвена служба, и на тај начин учествују у удруженом раду свих радних људи у целини односа у друштвеној репродукцији.

Стога се предлаже да се у наведеним одредбама брише реч: „у начелу”.

Сасвим је друга ствар када се ради о појединим правима и обавезама на основу рада ових радних људи. Због специфич-

ности тог рада (самостално вршење делатности), очигледно је да њихова права и обавезе, који произилазе из таквог рада, не могу бити идентични с правима и обавезама радника у организацијама удруженог рада.

Према томе, правилно је у члану 31. став. 1. Нацрта устава наведено да адвокати и други радни људи који личним радом самостално врше професионалну делатност имају „у основи иста права и обавезе као и радници”.

Исто то важи, и у суштини из истих разлога, и за одредбу става 2. члана 31. којом се, сасвим правилно, „у основи” изједначава положај адвокатских и других сличних радних заједница с положајем организација удруженог рада, а права и дужности адвоката (односно других радних људи) удружених у њима с правима и дужностима радника у организацијама удруженог рада.

У вези тачака 3. и 4.

Изменама и допунама које се овде предлажу, потпуније и одређеније него у постојећем тексту става 3. у члану 159. Нацрта устава било би утврђено место адвокатуре у нашем систему, а нарочито њен значај и улога у остваривању и заштити слобода, права, дужности и одговорности грађана и организација. У тексту два нова члана дају се, у ствари, принципи организације адвокатуре као друштвене службе и основна права и дужности адвоката у вршењу те службе.

То су начела на којима је заснована адвокатура у нашем друштву. Дакле, не ради се о новим поставкама: сва ова начела су већ прихваћена и наша су своје место како у ранијим савезним законима о адвокатури тако и у важећим републичким односно покрајинским законима.

Међутим, оправданост уношења предложених одредаба у основни општи акт југословенске друштвене заједнице произилази, с једне стране, из значаја који — у таквом акту — треба дати остваривању и заштити утврђених слобода и права, а отуда и адвокатури као основном и интегралном виду пружања правне помоћи (свим субјектима и у свим поступцима). С друге стране, у условима када је регулисање адвокатуре у домену републичког законодавства, чини се нужним да се Уставом федерације зацрта оно што је општеприхваћено као битно, карактеристично и јединствено за југословенску социјалистичку адвокатуру — важан фактор у функционисању нашег јединственог правног система.

У вези тачке 5.

У тачки 11) члана 253. Нацрта устава утврђена је сасвим одређено, надлежност федерације за регулисање материје из тзв. општег дела кривичног законодавства односно законодавства о

привредним преступима. Такво решење, у односу на постојеће (тачка 2. под 11/ Уставног амандмана ХХХ), свакако треба по-
здравити.

Гарантовање Уставом утврђених права и дужности људи, грађана и организација у најнепосреднијој је вези с кривичним законодавством па би било целисходно да ова материја буде у потпуности регулисана савезним законодавством, јер би се на тај начин још више обезбедио једнак третман у целој Југо-
славији.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Војислав Кнежевић
судија Општинског суда у Новом Саду

ОПОЗИВАЊЕ УСЛОВНЕ ОСУДЕ ЗБОГ НЕИСПУЊЕЊА ОДРЕБЕНЕ ОБАВЕЗЕ

(Чл. 49-б КЗ)

(процесни аспект)

У Законнику о кривичном поступку није предвиђен посебни поступак опозивања условне осуде, као што су предвиђени други посебни поступци¹, а ови поступци, сем донекле поступка за примену мера безбедности и опозивање условног отпуста, не решавају идентичну материју, те стога и не пружају могућност неке аналогне примене. Но, док опозивање условне осуде због извршења новог кривичног дела не представља никакву тешкоћу, јер се врши у пресуди изреченој за ново кривично дело, дотле опозивање условне осуде због неиспуњења одребене обавезе изазива различите дилеме. Оне се крећу око органа, поступка и форме одлуке. Стога ћу се у овом раду управо и ограничити на ова три питања и покушати да дам свој прилог у разрешењу ових дилема.

а) У погледу органа

Несумњиво је да одлуку о опозивању условне осуде треба да донесе веће. То би засада било веће састављено од тројице сталних судија, јер у чл. 18. ст. 3 — за општински суд и у чл. 20. ст. 2 — за окружни суд, стоји да одлуке ван главног

¹ За примену мера безбедности и опозивање условног отпуста, рехабилитацију и брисање осуде, пружање међународне кривичноправне помоћи, издавање окривљених и осуђених лица, накнаду штете лицима неоправдано осуђеним и неосновано лишеним слободе, издавање потернице и објаве.

претреса доноси тако састављено веће.² Међутим, оправдано се намеће питање састава овог већа и форме у којој оно поступа. Судска пракса бележи поступања и у мешовитом већу (састављеном од судија и судија поротника) и у већу састављеном од сталних судија, — зависно од овог поступања и у форми главног претреса и у форми седнице већа. Поступања у мешовитом већу, сигурно, имају своју предност, исто као што поступања у седници имају своје недостатке. Одлучивање о опозивању условне осуде због неиспуњења одређене обавезе, по својој садржини и суштини је акт суђења, с обзиром да је суд на основу оцене конкретног случаја овлашћен да опозове условну осуду, да одреди нови рок за испуњење обавезе, или да укине постављени услов.³ Решавање, пак, пред већем у седници, „искључује учешће судија поротника, које би овде, где се ради о правилној оцени чињеничне ситуације и правилном избору између више законских могућности, било изузетно корисно. Законик иначе, колико год је могуће, избегава одлучивање о чињеницама у седници већа”.⁴

Посве је сигурно да одредбе цитираних чланова искључују могућност поступања у мешовитом већу и да стална већа преузимају улогу коју би иначе у овом поступку имала мешовита већа. Чини се, сасвим непотребно.

Што се тиче форме поступања већа: главни претрес — седница већа, јасно је да то не може бити главни претрес. Бар према садашњем стању ствари. Поред две главне форме одлучивања: одлучивања у седници и одлучивања на главном претресу, Законик зна и за трећу изузетну форму одлучивања: одлучивање на претресу (не на главном претресу) нпр. у поступку за примену мере безбедности упућивања у завод за душевно болесна лица или други завод за чување и лечење (чл. 455. ст. 1). Али, то је изузетна форма, за разлику према две поменуће опште, и она треба да буде посебно предвиђена у закону, па зато не долази у обзир. Ако би се и могла поставити алтернатива решавања на седници или на претресу, онда овакву алтернативу намеће пракса. Не упуштајући се у то колико је она правилна, чини се оправданим мишљење проф. Т. Васиљевића да би се при овом решавању требало руководити целисходношћу. Тако би се у неким случајевима показало целисходније решавање на претресу — нпр. ако треба изводити обимније доказе, у другим случајевима би било погодније одлучивање у седници, ако се ради само о узимању речи од странака (таквих решења у Законику има), при чему би и веће било састављено од сталних су-

² То је и став Савезног врховног суда — прес. Кз. 3/63. од 16. I 1963, Збирка суд. одлука, VIII-1-1,

— Став седнице крив. одељења ВС Србије, од 12. XII 1966, Билтен суд. праксе 9/67-6,

— ВСЈ, прес. Кз. 68/67. од 23. VI 1967.

³ Прес. ВСЈ, Кз. 68/67. од 23. VI 1967.

⁴ Др Т. Васиљевић, Поступак за опозивање условне осуде због неиспуњења одређене обавезе, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 4/68, стр. 630—633.

дија. У том смислу би, према мишљењу истог аутора, требало унети одредбу у Закон и овластити суд да према датим критеријумима одлучује у седници или на претресу. Према данашњем стању текстова, закључује аутор, требало би ићи на решавање у седници, у сличним ситуацијама опозивања условног отпуста и ванредног ублажавања казне тако се чини, с тим што би потребне доказе прикупио пре седнице председник већа или судија.⁵

б) У погледу поступка

Иницијатива за покретање поступка припада оштећеном у чију је корист установљена обавеза постављена уз условну осуду. Поступак се покреће од стране овлашћеног тужиоца, а пред одговарајућим судом у саставу већа ван главног претреса.⁶ Чињеница да главног претреса нема, не сме да нанесе штете странкама. Странкама се мора пружити могућност да се изјасне о ствари, и мора се обезбедити прикупљање свих потребних доказа. Ако с обзиром на конкретан случај није потребно ништа више сем саслушања странака, оне се могу изјаснити у седници већа (аналогија истина врло лабава са чл. 164. који важи за истрагу). Међутим, ретко да ће се појавити овако поједностављена ситуација, јер је она у правилу шира и сложенија, са свим карактеристикама главног претреса. Ако би то и био случај, онда су уобичајена поступања у јавној седници, која се свode само на утврђивање чињеница да обавеза није испуњена, без утврђивања и других чињеница и околности, па и разлога због којих странка није удовољила својој обавези.⁷ Ако су потребни и други докази, њих не прикупља председник већа или члан већа пре седнице, слично оном што вреди за опозивање условног отпуста, захтева за ванредно ублажавање казне и рехабилитацију, већ веће на седници након саслушања осуђеног лица. Оцену доказа о чињеницама и оцену конкретне ситуације осуђеног врши према томе стално, уместо мешовито веће, иако је интенција законодавца да се, колико је год то могуће, избегне одлучивање о чињеницама у седници већа. Негде пак, супротно, претходне извиђаје и саслушање осуђеног лица као и лица у чију је корист услов постављен, врши председник првостепеног већа или судија појединац, према томе о којој се врсти кривич-

⁵ Др Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права СФРЈ, Бгд., 1970, стр. 706.

⁶ Проф. Васиљевић сматра да „поступак може да покрене искључиво јавни тужилац. Личност у чију корист обавеза постоји учесник је, али не покретач и господар поступка за опозивање условне осуде. Чак и када би се погрешно узело да он то јесте, тај поступак не би могао тећи без учешћа јавног тужиоца, јер се ради о казни и њеном извршењу. Јавни тужилац би имао тај положај и када би условна осуда била изречена за кривично дело за које се не гони по службеној дужности”, Навед. дело под 4. — Коментар 2.

— Став седнице крив. одељења ВС Србије (напред цит. под 2) — „поступак се покреће од стране јавног тужиоца”.

⁷ Прес. Окружног суда у Н. Саду Кв. 264/73. од 22. V 1973.

ног дела ради, па након тога предмет упућује ванрасправном већу на одлуку.⁸

Колико год су поједностављеније ситуације реткост, а сложенија и шири поступања већа правило, претходно прикупљање доказа путем одређеног судије, свеједно било то председника већа или судије појединца, на основу којих веће одлучује на седници, не мора да значи предност, већ пре олакшицу већу у прикупљању доказа. Коначно, који ће се докази извести одлучује веће по предлогу странака, или лица у чију корист обавеза постоји, или их изводи по службеној дужности, те „одређени“ судија не би могао у свим ситуацијама да прикупи све потребне доказе, ако их веће у седници не би могло прикупљати.⁹

С тим у вези интересантна су питања:

- а) присуства странака седници или претресу;
- б) изјашњавања осуђеног лица на наводе захтева за опозивање условне осуде;
- в) могућности решавања у одсуству осуђеног лица.

Ad a) — Када је у питању изјашњење странака у седници — на којој не треба изводити обимније доказе, јавни тужилац, с обзиром на већ постављени захтев, па тиме и изложен став о ствари (аналогија са чл. 164), не би био обавезан да присуствује седници већа (недолазак другог овлашћеног тужиоца би за случај уредног позива повлачио последице аналогне оним из чл. 58. ст. 1, 274. ст. 2, изузимајући случај из чл. 405. ст. 2), а ни осуђени под условима из чл. 405. ст. 3 — за дела из сумарне надлежности, односно под условима из чл. 275. ст. 2 — за дела из редовне надлежности суда, те чл. 470. ст. 3 (аналогија са чланом који важи за условни отпуст). У осталим случајевима присуство осуђеног лица било би обавезно.

Када је пак у питању саслушање странака у седници (претресу) — на којој треба изводити обимније доказе — овлашћени тужилац би био обавезан да присуствује седници већа (претресу) — ако се ради о делима из редовне надлежности — недолазак јавног тужиоца би одложио седницу већа (претрес) — чл. 274. ст. 1, а недолазак другог овлашћеног тужиоца би за случај уредног позива повлачио исте последице као напред. Ако се ради о делима из сумарне надлежности — недолазак јавног тужиоца не би проузроковао одлагање седнице већа (претреса) — чл. 405. ст. 1, док би последице недоласка другог уредно позваног овлашћеног тужиоца, биле истоветне пребашњим, сем случаја из чл. 405. ст. 2. Изузимајући поступање по чл. 275. ст. 2 — код дела из редовне надлежности, и чл. 405. ст. 3 — код дела

⁸ Преглед праксе ВСХ — кривична грана судовања — 1969, Загреб, 1970, Објашњења уз чл. 48. ст. 2. КЗ.

⁹ Др Т. Васиљевић, у напред цит. делу под 4. стр. 632, каже: „Код опозивања условног отпуста, ванредног ублажавања казне и рехабилитације: одређени судија прикупља доказе, јер се они у седници већа при одлучивању не могу прикупљати, и на основу тако прикупљених доказа веће одлучује.“

из сумарне надлежности, те чл. 470. ст. 3 — који се односи на условни отпуст и могућност да суд донесе одлуку иако се условно отпуштени не одазове позиву ради саслушања, у свим осталим случајевима присуство осуђеног било би обавезно.

Ad b) — Одлуци по захтеву да се опозове условна осуда мора претходити испитивање разлога неизвршења обавезе, прикупљањем података и саслушањем странака.¹⁰ Саслушања странака се најчешће врше у форми кратких изјава,¹¹ ребе потпуно — као на претресу,¹² некад и уз упозорења употребе националног језика — чл. 5, одбране путем браниоца — чл. 66. ст. 1, да осуђени није дужан да се изјасни на наводе захтева, нити да по њему износи своју одбрану (аналогија са чл. 290. ст. 5). Несумњиво је да се осуђеном мора омогућити да се брани, и изјасни о ствари, макар и што је то само захтев за опозивање условне осуде. Саслушања у виду кратких изјава, које се свODE само на утврђење чињеница да обавеза није испуњена, и без уобичајене процесне форме која би имала вредност, не пружају сигурно никакву гаранцију осуђеном лицу да његово право одбране тиме неће бити повређено — чл. 4. Пружање могућности странци да се изјасни о ствари, уз обезбеђење прикупљања свих потребних доказа, у једној процесној форми која значи и одређену вредност и одређени ред у поступању судова, омогућава осуђеном лицу правилну и потпуну одбрану. Отуда се чини да и цитирана упозорења осуђеном не би била непотребна, већ напротив нужна и правилна.

Ad c) — О овоме је већ делимично било речи *Ad a)*. Кад је присуство осуђеног на седницу (претрес) обавезно — а не постоји могућност суђења у одсуству (чл. 275. ст. 2, 405. ст. 3. и 470. ст. 3), суђење у одсуству осуђеног се, по мом мишљењу, не би могло спровести.¹³

в) У погледу форме одлуке

У пракси постоји сагласност да се одлука о опозивању условне осуде (чл. 49-б КЗ) доноси увек у форми пресуде. У прилог овог становишта истиче се да опозивање условне осуде садржајно и суштински представља акт суђења, тим пре што је најчешће препуштено оцени суда да ли ће условну осуду опозвати или ће и даље одложити извршење изречене казне, или укинути услов ако нађе да осуђени није у стању да испуни обавезу. Осим тога, овде се ради о битном преиначавању судске пресуде у погледу одлуке о казни, а чланом 369. регулисан је

¹⁰ Др Т. Васиљевић, Систем крив. процесног права СФРЈ, Бгд., 1970, стр. 706.

¹¹ Практика Округног суда у Н. Саду.

¹² Практика Општинског суда у Н. Саду.

¹³ О суђењу у одсуству видети ближе: Војислав Кнежевић, Могућност суђења у одсуству у сумарном кривичном поступку, Гласник Адвокатске коморе Војводине, бр. 7/73.

поступак за случајеве када се без понављања кривичног поступка правоснажна пресуда преиначује у погледу одлуке о казни, те се према овој одредби оваква одлука доноси увек у форми пресуде. У недостатку одређеног законског прописа одредбу чл. 369, према којој се одлука о преиначењу пресуде у погледу одлуке о казни доноси у форми пресуде, треба аналогно применити и у случају опозивања условне осуде из чл. 49-б КЗ.¹⁴

Професор Т. Васиљевић сматра да би форма одлуке требало да буде решење.¹⁵ И посебни поступци имају исти облик одлуке. Стога се чини да би форма одлуке морало да буде решење. У Законнику има случајева где се у седници доноси и пресуда (нпр. у првостепеном поступку — чл. 369, а врло често у другостепеном — чл. 354. и 357), и решење — изменом пресуде — чл. 379, али то бива по посебном овлашћењу кога овде нема. Међутим, иако „питање форме одлуке изгледа није битно, а оно би имало значаја ако би једна или друга форма повлачила практичне последице, а то, изгледа, не долази у обзир”,¹⁶ ипак оно, због уношења одређеног реда у поступању судова, ауторитета и значаја судске одлуке, заслужује пажњу. Одлука о опозивању условне осуде, или друга солуција могућа по чл. 49-б КЗ, представља битно преиначавање судске одлуке — одлуке о казни, те би због значаја ове одлуке — пре стајали разлози да она поприми карактер пресуде. Ово утолико пре што ова одлука није „чиста” одлука ван главног претреса, већ у правилу одлука са претреса, па би и њен садржај морао да одговара тој форми одлучивања.

Поводећи се ставом да и одлука о опозивању условне осуде представља „битно преиначавање судске пресуде у погледу одлуке о казни”, у пракси судова се и среће диспозиција у пресуди попут оне из чл. 369.¹⁷ Но, док одредба чл. 369. претпоставља преиначавање правоснажних пресуда у погледу одлуке о казни, и изрицање једне скупне повишене казне, дотле одлука о опозивању условне осуде има за свој основ управо другу диспозицију која одговара материјалноправном појму института опозивања условне осуде из чл. 49-б КЗ.¹⁸

De lege ferenda

Решења која су напред дата, свакако су решења за невољу. Она се извлаче из целокупног система поступка и аналогизом

¹⁴ Прес. Савезног врховног суда Кз. 3/63. од 16. I 1963. и Кз. 10/62. од 14. II 1962, Збирка суд. одлука, VII-1,

— одлука ВС НРХ Кж. 15/63. (НЗ, бр. 3-4/63),

— одлука ВСХ, Кж. 2569/65. (НЗ, бр. 2/66).

¹⁵ Др Т. Васиљевић, дело цит. под 5.

¹⁶ Др Т. Васиљевић, дело цит. под 4.

¹⁷ Прес. Округног суда у Н. Саду Кв. 264/73. од 22. V 1973: „Правоснажна пресуда преиначује се у делу одлуке о казни тако, што се опозива условна осуда отклањањем примене чл. 48. КЗ, те ће се изречена казна извршити.”

¹⁸ „На основу чл. 49-б КЗ опозива се условна осуда...”

са сличним установама, која је дозвољена, али у овом случају удаљена и несигурна. Очито је да ствар треба решити *допуном Законика*, при чему би требало спровести две ствари.

Прво, погрешна је алтернатива коју поставља пракса: седница или претрес. Била би потребна и седница и претрес, јер има случајева кад је одлучивање у седници сасвим довољно (сем узимања изјава странака не би требало предузимати друге радње), и случајева кад је претрес неопходан (кад се приступа извођењу доказа). Законик би дао директивну одредбу, кад ће суд користити једну, а кад другу могућност. Таквих решења има и данас у Законнику.

Друго, веће би требало да буде мешовито, јер оцену доказа о чињеницама и оцену конкретне ситуације осуђеног врше и треба да врше мешовита, а не стална већа.

Душан Ружић, дипл. правник из Панчева

ПРИГОВОРИ КАО СРЕДСТВА ОДБРАНЕ ИЗВРШЕНИКА У ПОСТУПКУ ПРИНУДНОГ ИЗВРШЕЊА

(ПРАВНА ПРАВИЛА И СУДСКА ПРАКСА)

Познато је да се већ дуже времена у надлежним органима проучавају основна питања судског поступка принудног извршења у циљу законског регулисања ове области, где се сада углавном примењују правна правила из предратног Закона о извршењу и обезбеђењу. Поводом тога а и у вези уставне дискусије пружа се прилика за испитивање целисходности решења датих у предратном Закону и наше садашње судске праксе ради указивања на она решења која се на основу досадашњег искуства и развоја показују као најбоља. У склопу основних питања из поступка принудног извршења једно од питања које заслужује да буде посебно дискутовано јесте питање правних средстава које извршенику треба обезбедити ради заштите његових права и интереса у поступку извршења. Ово стога што у том поступку посебан практични и правни значај има могуће и стварно понашање извршеника (дужника) у односу на тражиоце извршења (повериоца). При томе се мисли на све фазе овог поступка почев од подношења предлога тражиоца извршења па до окончања поступка после доношења решења о дозволи извршења. Од тог понашања зависи реалност и остварљивост једног од основних задатака извршног поступка да обезбеди да права утврђена правоснажном судском или другом одауком буду што је могуће брже и тачније остварена. Тај задатак је остварљив само ако процедура по којој се проводи принудно извршење то омогућује и ако у пракси нема злоупотреба процесних права и овлашћења од стране извршеника.

У пракси се, без обзира на ефикасност саме процедуре, извршеник може понашати на следеће начине:

— уздржати се од сваког изјашњавања и коришћења правних средстава која му стоје на располагању. У том случају нема никаквих сметњи, на овом плану, да извршни суд брзо и ефикасно спроведе принудно извршење;

— удовољити захтеву тражиоца извршења, после чега суд обуставља сваки даљи поступак и

— предузети радње и правна средства ради заштите својих права и интереса, која му извршни поступак омогућава, а што је и најчешће у пракси. Могуће је да извршеник, при томе, користи само једно правно средство или пак више њих истовремено или по извесном редоследу. Код тога има и доста злоупотреба у циљу избегавања обавезе или одлагања исте за дуже време.

Правна правила извршног поступка из бившег Закона о извршењу и обезбеђењу од 9. јула 1930. предвиђају више правних средстава која може користити извршеник у циљу заштите својих права у поступку. Ова средства могу се поделити на она којима извршеник указује на недопустивост предлога за дозволу извршења и на она којима се оспорава извршни захтев, правилност донетог решења о дозволи извршења или правилност самог поступка принудног извршења.

I ОСПОРАВАЊЕ ДОПУШТЕНОСТИ ПРЕДЛОГА

Одлука (решење) о предлогу тражиоца извршења за дозволу принудног извршења суд доноси, по правилу, без одржавања усмене расправе и без саслушања извршеника. Извршенику пре доношења решења о дозволи извршења не стоје на располагању правна средства. Међутим, изузетно када је то законом одређено или када се то укаже неопходним с обзиром на одребе других прописа, суд ће пре доношења решења одржати усмену расправу. У судској пракси то је најчешће случај када се тражи принудно извршење на основу пресуде којом се налаже носиоцу станарског права исељење из стана, тим да се иста не може извршити пре него што му се обезбеди нужни смештај. У оваквим случајевима суд не дозвољава предложено извршење пре него што утврди да је извршенику стављен на располагање стан који испуњава законом прописане услове (да обезбеђује станаре од елементарних непогода, а њихово покућство од оштећења). Ово се пак може утврдити само на основу претходно спроведене расправе у току које се даје могућност извршенику да се изјасни да ли просторија која му се нуди као нужни смештај може да обезбеди његове кориснике стана од елементарних непогода, а покућство од оштећења. Уколико извршеник прихвати понуђену просторију или просторије за нужни смештај, у смислу закона, посао суда је олакшан, јер се може одмах донети решење о дозволи принудног извршења. Међутим, уколико извршеник приговори прикладности тих просторија за нужни смештај, суд мора путем одговарајућих доказа (увиђаја, вештачења и др.) да утврди све чињенице одлучне за оцену о прикладности или неприкладности просторија за нужни смештај и на основу тако утврђених чињеница донесе решење којим се дозвољава или одбија предлог за дозволу принудног извршења (овакво

мишљење заступа и Врховни суд Хрватске у решењу ГЗЗ. 27/63. од 4. фебруара 1964 — збирка судских одлука 1964, —1— 19).

Према томе, питање обезбеђења нужног смештаја који испуњава законске услове има карактер битне материјалне претпоставке за доношење решења о дозволи извршења. Пошто се постојање исте не може утврдити путем писмених исправа, то је неопходно да се провера изврши путем усмене расправе и извођења одговарајућих доказа, као и претходног саслушања извршеника. Разумљиво је да извршеник у току те расправе може сем наведених приговора (да нужни смештај не испуњава законске услове) истицати и друге приговоре којима се оспорава постојање осталих потребних материјалних претпоставки за дозволу извршења (доспелост извршног захтева и легитимација странака), а што суд иначе цени по службеној дужности. Уколико приговори извршеника не буду од стране суда усвојени, већ суд донесе решење о дозволи извршења, онда извршенику стоји на располагању могућност улагања жалбе против решења о дозволи извршења.

Приговори којима извршеник побија да понуђене просторије испуњавају услове за нужни смештај, јесу дилаторни приговори. Њима се не пориче основаност самог захтева за исељење на основу правоснажне пресуде, већ само настоји да онемогући његово остварење на основу поднетог предлога. Основни циљ је да се обезбеде прикладније просторије за нужни смештај. Чињеница је да у пракси извршеници међутим веома често користе право подношења ових приговора са очигледном жељом да се одуговлачи поступак извршења и спречи само извршење пресуде којом је наложено исељење из стана. У доста случајева са тим се и успева с обзиром на тешкоће на које тражилац извршења наилази у обезбеђивању просторије за нужни смештај у складу са захтевима судске праксе.

II ОСПОРАВАЊЕ ИЗВРШНОГ ЗАХТЕВА, ДОЗВОЛЕ ИЗВРШЕЊА И ПРАВИЛНОСТИ ПОСТУПКА ИЗВРШЕЊА

После доношења решења о дозволи извршења извршеник може ради заштите својих права користити следећа правна средства: жалбу, приговоре и приговоре путем тужбе. Питање жалбе као редовног деволутивног правног лека против решења о дозволи извршења, није предмет разматрања овог рада. Услед тога предмет нашег разматрања у току даљег излагања представљају само приговор и приговор путем тужбе. Поред тога, осврнућемо се и на противљење као правно средство у поступку извршења за заштиту права извршеника.

1. Приговор на поступак извршног органа

Извршеник (исто као и тражилац извршења) може приговорити свакој радњи предузетој од стране извршног органа или другог службеног лица у поступку извршења уколико сматра

да је тиме повређено неко његово право. То може да буде случај када му се ускрати нека извршна радња, одуговлачи извршење или исто спроводи у већем обиму него што је то потребно за намирање тражиоца извршења. Иако улагање овог приговора није везано за рок, његова сврха захтева да се улаже одмах по сазнању за предузету радњу. Приговором се у ствари тражи одговарајућа помоћ од стране суда који је наложио извођење одређене извршне радње. Услед тога се може уложити све док извршење не буде спроведено или обустављено.

2. Приговор путем тужбе

Правна правила извршног поступка предвиђају и могућност улагања приговора, у поступку принудног извршења, од стране извршеника путем парнице односно подношења тужбе парничном суду. Овим приговором побијају се одлуке донете у извршном поступку, било због чињеница које се односе на сам извршни захтев, било због чињеница које се односе на решење о дозволи извршења.

а) Приговор против извршног захтева (опозициона тужба)

Овај приговор, који се подноси путем тужбе назива се у судској пракси, теорији и правним правилима извршног поступка (члан 34. Закона о извршењу и обезбеђењу) опозиционом тужбом. Он се односи на сам извршни захтев ради чијег намирења је извршење дозвољено.

Опозициона тужба има велики практични значај у поступку принудног извршења. Она је правно средство да се спречи извршење које је дозвољено или пак привремено заустави остварење извршног захтева. Но крајња сврха јој је увек обустава извршења. У том циљу тужбени захтев се увек управља на то да се провођење извршења прогласи недопуштеним. Сама тужба представља правно средство заштите извршеника. Њоме се побија могућност спровођења извршења услед постојања чињеница које су наступиле после доношења извршног наслова на основу којег је извршење дозвољено или и пре али у време када се извршеник није могао више њима послужити. У питању су чињенице услед којих се извршни захтев угасио као што су то: исплата дуга, *dation in solutum*, отпуст дуга и др., или пак се привремено спречавају његова остварења као што су то: споразум о продужењу рока обавезе и др. Значи, ради се о материјално-правним (дилаторним и перемпторним) приговорима без обзира на процесно-правни карактер захтева у опозиционој тужби. Основ такве тужбе увек чини право извршеника на коме заснива своју тврдњу и свој захтев да је извршење недопустиво. Међутим, то право редовно није предмет тужбеног захтева. Оно је само једно претходно питање од чијег постојања или непосто-

јања зависи основаност самог тужбеног захтева. Нема никаквих правних сметњи да извршеник у тужби поред захтева да се изрекне недопустивост извршења постави захтев да се утврди да је престао извршни захтев у целини и делимично услед измирења обавезе, пребијањем, новацијом, одрицањем од досуђеног права или услед исплате односно извршења обавезе пре настанка извршног наслова. Међутим, она се и тада разликује од тужбе за утврђење, јер њен главни циљ није декларација односно утврђење непостојања неког права или правног односа. Њен главни и крајњи циљ јесте обустава извршења до чега неминовно долази у случају правомоћног усвајања захтева о проглашењу извршења недопуштеним. Дакле, тражи се само измена настале процесне ситуације. Услед тога опозициона тужба и према свом циљу и према основној садржини захтева спада у ред преображајних (конститутивних) тужби. У ствари, по својој суштини ова тужба је специфичан облик правног лека који се подноси у облику тужбе и по којој се поступа у парници, а што пружа веће гаранције за заштиту права извршеника и омогућава боље расветљавање спорних чињеница.

Битна претпоставка за подношење опозиционе тужбе јесте постојање таквих чињеница због којих извршење није допуштено. Као што је већ наведено, то су чињенице услед којих се извршни захтев угасио или услед којих се привремено спречава његово остварење. Најчешћи и скоро типичан разлог на којем се оснива опозициона тужба јесте исплата дуга и продужење рока испуњења обавеза. Правило је да све чињенице односно приговори који извршенику стоје на располагању морају бити изнети у истој парници. Не могу се чињенице које су тада постојале касније износити новом опозиционом тужбом. У супротном претила би опасност да тражилац извршења буде изложен малтретирању и шиканирању извршеника подношењем узастопних тужби.

За разлику од жалбе против решења о дозволи извршења и приговора на поступак извршног органа опозициону тужбу може подићи само извршеник. Ови се правни лекови међусобно разликују не само по могућим субјектима већ и по предмету на који је правни лек управљен. Опозициона тужба се подноси против самог извршног захтева (поставља питање његове основности), а жалба против решења о дозволи извршења. У жалби се могу износити само приговори који се односе на постојање претпоставки за дозволу извршења. Чињенице које су настале после доношења извршног наслова, а тичу се самог захтева, не могу бити разлог жалбе, већ се могу остваривати само опозиционом тужбом (решење Окружног суда у Панчеву Г.ж. бр. 559/68).

Опозициона тужба се подноси против тражиоца извршења. Он је пасивно легитимисан у овим парницама. Ако на захтев полажу права више тражилаца извршења, онда је неопходно да се тужба управи против свих. Тужба се може поднети у току

извршног поступка, што значи у току трајања извршења (од тренутка дозволе извршења па до окончања извршног поступка).

Подношење тужбе не утиче аутоматски на сам ток извршења, све до доношења правоснажне пресуде. Међутим, правна правила дозвољавају могућност да се под одређеним условима извршење на предлог извршеника (тужиоца) одложи до правоснажног окончања парнице по опозиционој тужби. На овај начин отклања се опасност да се извршење доврши пре окончања парнице по опозиционој тужби и да се тако спречи остварење циља подношења опозиционе тужбе. При томе треба имати у виду да одлагање извршења мимо услова предвиђених правним правилима (који су прилично ригорозни) отвара могућност злоупотреби института опозиционе тужбе од стране извршеника у циљу одуговлачења поступка. Треба истаћи да се у пракси то често чини, нарочито када се ради о испражњењу стамбених просторија.

Према правним правилима извршног поступка ако захтев из опозиционе тужбе буде правоснажно уважен, суд по службеној дужности обуставља извршење и укида све већ спроведене извршне радње. Ако пак тужбени захтев буде одбијен, одложено извршење ће се наставити. Поступак се наставља по предлогу тражиоца извршења, односно када извршни суд буде обавештен да је парница по опозиционој тужби правоснажно окончана.

У смислу одредбе члана 57. Закона о парничном поступку у парници по опозиционој тужби стварна надлежност суда одређује се према вредности предмета спора. Месна надлежност зависи од питања да ли је извршење започело или је само донето решење о дозволи извршења. Ако извршење није започето, надлежан је суд дозволе извршења, а ако је започело, онда суд који спроводи извршење односно окружни суд на чијем се подручју налази извршни суд. На овом становишту о месној надлежности стоји и судска пракса (тако Врховни суд НРС, Р. 111/52 — збирка одлука, 1954, број 310). За суђење у споровима поводом административног извршења искључиво је надлежан суд на чијем се подручју спроводи извршење. За спорове који настану поводом извршења одлука привредних судова, надлежан је суд који води извршење поводом кога је настао спор. Мишљења сам да би овакво решење требало *de lege ferenda* прихватити и код судова опште надлежности, тј. прописати искључиву стварну и месну надлежност извршног суда. Овакво решење је економичније и више одговара правној природи опозиционе тужбе.

У погледу права на накнаду парничних трошкова и у споровима о овим тужбама у потпуности важи принцип да је странка која је у целости изгубила парницу дужна противној странци накнадити парничне трошкове.

Ово су основна питања практичног и правног значаја и домањаја института опозиционе тужбе у односу на све врсте и средства извршења. Међутим, код неких врста и средстава извршења постоје посебни, специфични проблеми који су у пракси често спорни у погледу начина њиховог решавања. Има

спора и у погледу домаћаја неких приговора из ове тужбе. Осврнућемо се само на неке од тих проблема и спорних питања.

Неоспорно је да се приговор пребијања или компензације истовремених једнородних потраживања између тражиоца извршења и извршеника као начин гашења ових потраживања може истицати опозиционом тужбом. Међутим, спорно је питање под којим условима је дозвољено то истицање. О томе постоје два мишљења. По једном, владајућем гледишту, овај се приговор може опозиционом тужбом истаћи само ако је извршениково потраживање настало (доспело) после окончања расправе у спору, у којем је донета пресуда на основу које се води извршење. Овакво мишљење заступа Врховни привредни суд у решењу Сл. 884/67. од 19. маја 1967. — збирка судских одлука 1967, —2— 1978. По другом мишљењу битан је моменат кад је истакнут приговор пребијања (односно настала чињеница престанка извршног захтева), јер се тек са тим моментом гасе узајамна потраживања. Услед тога за могућност истицања овог приговора у опозиционој тужби важно је да је изјава о пребијању дата после закључења расправе на основу које је донета пресуда без обзира када је потраживање извршеника настало. Ово мишљење губи из вида да изјава о пребијању нема конститутивни већ само деклараторни значај као и прави смисао опозиционе тужбе. Услед тога и пракса судова који полазе од овог мишљења није основана.

У судској пракси и правној теорији спорно је да ли се опозиционом тужбом извршеник може позивати на *clausula rebus sic stantibus* односно на промену, преиначења или гашења његове обавезе из пресуде услед битне измене услова и прилика (околности) под којима је она настала. По једном мишљењу то је могуће и потребно и одговара суштини опозиционе тужбе. У пракси се то и чини нарочито у споровима о законском и другом издржавању. Овакво становиште заступа Врховни суд СР Србије у пресуди Г.ж. 117/52. од 18. маја 1952 (збирка одлука, 1954, бр. 308). По другом мишљењу овај се приговор не може истицати опозиционом тужбом, већ може бити предмет само редовне парнице. Промена околности под којима је обавеза настала после доношења пресуде на основу које се води извршење, нема утицаја на сам ток извршења. Супротан став могао би само да доведе до злоупотребе у циљу одуговлачења извршног поступка. Измена обавеза из законског или другог издржавања није предмет опозиционе тужбе у правом смислу те речи, већ парнице која је изричито предвиђена позитивним законским прописима (Основним законом о браку, Основним законом о односима родитеља и деце и Законом о наслеђивању). На основу пресуде донете у таквој парници суд ће по предлогу извршеника обуставити или ограничити извршење.

Полазећи од аргумената једног и другог мишљења сматрамо да је друго мишљење више у складу са правном природом опозиционе тужбе. Смисао те тужбе јесте да се извршенику да могућност да заштити своје право и спречи принудно извршење

оспоравајући тражиоцу извршења право да исто захтева услед престанка или одлагања обавезе (облигације) до којег је дошло после настанка извршног наслова односно после закључења главне расправе на основу којег је донета пресуда чије се извршење захтева. При томе се ради о престанку односно одлагању обавезе на основу околности које сами својим постојањем производе међу странкама дејство. Пресудом која се доноси по опозиционој тужби те околности се само потврђују и утврђују и на основу тога изриче да је дозвољено извршење недопуштено. Међутим, ако се ради о околностима које могу да утичу само на другачије уређење односа међу странкама у зависности од воље и држања самих странака а и од оцене суда, као што је то случај код примене клаузуле *rebus sic stantibus* и законског и другог издржавања, онда те околности могу бити предмет спора само у редовној парници код за то надлежног суда. Доиста тужба за укидање или снижење законског или другог издржавања има извесних елемената опозиционе тужбе поготову ако се она подноси у току трајања принудног извршења по ранијој пресуди, али у суштини она је другачијег карактера и сврхе различите од сврхе опозиционе тужбе. Она се може поднети увек без обзира да ли се води или не извршење по ранијој пресуди. Опозициона тужба се напротив може поднети само у току извршног поступка. Другачије је уређена и надлежност суда код једне и друге тужбе (за законско издржавање види члан 45. Закона о парничном поступку). Треба имати у виду и да се на клаузулу *rebus sic stantibus* не може позивати странка која је у доцњи, а што је редовно случај са извршеником чија обавеза из пресуде потиче из уговорних односа. Уосталом примена ове клаузуле у пракси је веома ограничена. Долази у обзир само код правних послова (уговорних односа) и то изузетно. Услед тога нема никаквог оправдања да се то дозволи кроз опозициону тужбу, без обзира на предмет захтева, која има сасвим други смисао и карактер. Супротно поступање неминовно води у правну несигурност и омогућава разне злоупотребе на штету тражиоца извршења, а веома често и заобилажење принципа да се не може два пута судити за исту ствар (*non bis in idem*). Према томе мишљења смо да правна правила о опозиционој тужби треба рестриктивно тумачити и примењивати, а што је у складу и са захтевом извршног поступка да се извршење мора спровести брзо и ефикасно и са што мање трошкова.

У судској пракси има колебања и у погледу чињеница које се могу истицати у опозиционој тужби поднетој поводом извршења решења о сметању поседа. Ово се нарочито односи на чињенице о праву на посед и правном основу поседа. Иначе, у пракси није спорно да се могу истицати остале чињенице које имају утицаја на сам извршни захтев у правцу његовог укидања или заустављања као што су то споразум странака, продужење рока за удовољење обавезе и др. Има мишљења да се у оваквој опозиционој тужби тужбени захтев може заснивати на чињеници да је извршеник после доношења решења о сметању поседа однос-

но закључења главне расправе о том спору стекао право на посед. Уколико се ово утврди пресудом треба дозвољено извршење прогласити недопуштеним. Насупрот томе друго мишљење наводи да у поступку извршења решења о сметању поседа није дозвољено, ни опозиционом тужбом, истицати право на посед као што је то случај и са самом парницом (члан 421. Закона о парничком поступку). У противном био би доведен у питање сам циљ институције сметања поседа да се заштити фактички посед од самовољног заузећа.

Сматрамо да је једино исправно ово друго мишљење. У поступку извршења решења о сметању поседа важе сва она ограничења која се односе на поступак у којем је то решење донето. Свако поступање ван ових ограничења довело би у питање сврху овог поступка. Своје право на посед извршеник може остваривати само у посебној парници, а што јасно произилази из одредбе члана 423. Закона о парничном поступку која прописује да: „Решење којим се уређује фактичко стање поседа не спречава доцније остваривање права на посед и захтева који од овог права зависе”. Једино у случају ако је пресуда у спору, о праву на посед донета и постала правоснажна у току трајања поступка за извршење решења о сметању поседа она има утицаја на захтев тражиоца извршења из решења о сметању поседа на тај начин што ће суд на основу ње, а по предлогу извршеника за дозволу извршења, обуставити принудно извршење по решењу о сметању поседа. Сматрамо да у овом случају није ни потребно подносити опозициону тужбу, већ аналогно применити правно правило из одредбе члана 39. бившег Закона о извршењу и обезбеђењу. Било би нецелисходно и неекономично да се у овом случају мора подизати опозициона тужба само зато што поминуто правно правило изричито не помиње овакву могућност. Судска пракса углавном овако и поступа.

На крају треба напоменути да правна правила извршног поступка (члан 39. ЗИО) предвиђају могућност да извршеник у извесним случајевима не мора подносити опозициону тужбу већ може само извршном суду предложити обуставу извршења. То су случајеви када је тражилац извршења после доношења извршног наслова односно закључења главне расправе на основу које је извршни наслов донет, био намирен, дозволио почек или се извршења одрекао сасвим или за време које још није протекло. Суд о овом предлогу одлуку доноси након саслушања тражиоца извршења или на основу веродостојних исправа које му извршеник презентира. Према томе, ово правно правило се примењује једино ако су чињенице које укидају или заустављају извршни захтев неспорне или се доказују веродостојним исправама. Уколико из саслушања тражиоца извршења или других околности произилази да се ради о спорним чињеницама, онда извршеник своје приговоре може остваривати само у парници.

У пракси судова поставља се као спорно и питање: да ли се у опозиционој (или редовној) тужби може тражити укидање

извршног наслова на основу којег је дозвољено извршење. О овоме постоје два гледишта. По једном гледишту такав је тужбени захтев, према правним правилима извршног поступка, дозвољен. Такво гледиште заступа се у решењу Врховног суда АПВ бр. Г.ж. 105/1960 (*Гласник*, број 9/1960). У образложењу тог решења између осталог наводи се: „Таква тужба је допуштена према правним правилима извршног поступка и којом тужилац у конкретном случају тражи укидање извршног наслова, тј. пресуде из парнице 22/56 по томе основу што је тужбени захтев тужене који је био предметом извршног наслова изгубио правну снагу”. Предмет овог спора била је предаја поседа некретнина. По другом гледишту (у поменутом спору заступао га је првостепени суд) такав тужбени захтев није допуштен. За такав захтев и пресуду нема ослонаца ни у правним правилима извршног поступка ни у позитивним прописима. Тужбени захтев из опозиционе тужбе не може да се односи на укидање извршног наслова, већ само на укидање захтева који је правоснажно решен тим извршним насловом односно пресудом. На основу тог захтева пресудом се утврђује да се извршни захтев угасио и констатује односно проглашава да је услед тога дозвољено извршење недопуштено. Укидање правоснажне пресуде може да се изврши само по предлогу за повраћај у пребашње стање и предлогу за понављање поступка, наравно уколико су за то испуњени законски услови.

Сматрамо да је друго гледиште једино у складу са правном природом и домаћајем опозиционе тужбе. Правна правила извршног поступка не дају могућност да се правоснажна пресуда укине, већ само да се извршење под одређеним условима прогласи недопуштеним. Уколико странка постави захтев за укидање правоснажне пресуде, треба је позвати и поучити да правилно формулише тужбени захтев, а у противном тужбу као неразумљиву и неподобну за поступање, одбацити.

б) Приговор против дозволе извршења (приговорна тужба)

Овај приговор је у правним правилима, правној теорији и судској пракси познат под називом приговорна тужба или неправна опозициона тужба. Управа се против решења о дозволи извршења а не против самог извршног захтева као што је то случај са опозиционом тужбом. Приговорима из ове тужбе извршеник истиче да нису испуњене неке од неопходних претпоставки за дозволу извршења. У питању су претпоставке које се односе на доспелост и извршност захтева као и на постојање потребне легитимације.

Према правном правилу из члана 35. бившег Закона о извршењу и обезбеђењу приговорна тужба могла се поднети иако се тражилац извршења сасвим или извесно време одрекао од извршења. Сматра се да овакво правило не одговара нашим данашњим правним схватањима која изјаве о трајном или привременом одрицању од извршења третирају као материјално-правне

изјаве о трајном или привременом одрицању од извршног захтева. На тим чињеницама може се заснивати само опозициона тужба или предложити обустава поступка у смислу правног правила из члана 39. Закона о извршењу и обезбеђењу.

У поступку по приговорној тужби извршеник исто као и код опозиционе тужбе, мора у истој изнети све приговоре који у том моменту постоје и за које зна (начело евентуалности). Циљ је заштита тражиоца извршења од злонамерног одуговлачења поступка.

Тужбеним захтевом се и овде тражи проглашење извршења за недопуштено. Судска надлежност је иста као и код опозиционе тужбе. Тужба се не може поднети док тече рок за жалбу (има супсидијеран карактер). Иначе може се поднети све до окончања извршног поступка. Право на тужбу припада само извршенику. Подношење тужбе нема аутоматског утицаја на извршење поводом којег је поднета и то све до правомоћности одлуке по тужби. Међутим, и овде постоје могућности да се извршење на предлог извршеника (тужиоца) одложи под условима предвиђеним правним правилима извршног поступка. Но пракса је овде веома либерална и обично прихвата предлог. Уколико тужбени захтев буде усвојен, суд по службеној дужности или на предлог извршеника обуставља извршење и укида све до тада спроведене извршне радње. Ако пак тужбени захтев буде одбијен, суд ће на предлог или обавештење тражиоца извршења наставити принудно извршење. Дужност накнаде трошкова и по овим тужбама регулише се сагласно одредби члана 143. Закона о парничном поступку. Иначе, правна природа и суштина ове тужбе је истоветна као и код опозиционе тужбе. Наиме, ради се о преображајној (конститутивној) тужби са процесно-правним предметом (нека врста посебних правних лекова — тако звана процесна тужба).

3. Противљење

Према правним правилима извршног поступка противљење се као правно средство користи у поступку извршења страних одлука односно извршења на основу иностраних извршних налова. По својој суштини то је посебна врста редовног правног лека у извршном поступку. У теорији је познат под називом „егзекутивни приговор”. Њиме се сем извршеника могу користити и трећа лица уколико су повређена нека њихова права (пописане ствари и сл.).

Противљење се од стране извршеника подноси против решења о дозволи извршења. Циљ му је да укаже да не постоје потребне материјалне и формалне претпоставке за дозволу извршења прописане одредбама члана 17. до 21. Уводног закона на Закон о парничном поступку (да не постоји узајамност, да је извршни захтев противан јавном поретку наше земље и др.). Може се поднети до окончања извршног поступка, а што значи

да није везан за неки строги рок. Подноси се суду који је дозволио извршење, а то је месно надлежан Окружни суд (члан 20. став 3. УЗ). Исти суд и одлучује о противљењу и то по одржаној усменој расправи. Одлука се доноси у виду пресуде. Ово значи да је противљење за разлику од жалбе ремонстративан правни лек.

Противљење нема аутоматски суспензивно правно дејство. Извршење се може одложити само на предлог подносиоца противљења уколико су испуњени потребни услови. Иначе, подношење противљења не искључује право извршеника да се користи жалбом против решења о дозволи извршења.

Треба напоменути да наша судска пракса нема одређеног гледишта у погледу примене овог правног лека с обзиром на малобројност случајева тражења извршења на основу иностраног извршног наслова, а самим тим и коришћења овог правног лека.

III ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У изложеним правним средствима очигледно се не исцрпљују све могућности за одбрану извршеника у поступку извршења које се против њега покреће и води. Правна правила и судска пракса стављају му на располагање и читав низ других правних средстава у току спровођења појединих извршних радњи, већ у зависности од врсте и средстава извршења (приговор на процену извршног органа, приговор на процену некретнина, противљење досуђењу итд.). Међутим, сигурно је да су то најзначајнија и најважнија правна средства. Она са свим осталим обезбеђују довољну заштиту права извршеника у поступку извршења. Услед тога ни де lege ferenda та средства не би требало мењати, а посебно проширивати. Постојећи — у пракси изражени — проблеми могу се отклонити само доследнијом применом правних правила која регулишу ове институте, а посебно ригорознијом применом правила о одлагању извршења до доношења одлуке о правном леку (опозиционој тужби и др.). Одлагање би требало дозвољавати само изузетно, када су у потпуности испуњени сви предвиђени услови. Супротно поступање неминовно отвара могућност разним злоупотребама од стране извршеника.

ЛИТЕРАТУРА

1. Др Боривоје Познић: *Грађанско процесно право.*
2. Др Адам Лазаревић: *Основи извршног поступка.*
3. Др Никола Воргић: *Извршни поступак.*
4. Милорад Кукољац: *Извршни поступак — приручник за практичну примену.*
5. Др Андрија Гамс: *Увод у грађанско право.*
6. Др Андрија Гамс: *Брачно и породично-имовинско право.*

7. Др Михаило Константиновић: *Облигационо право*, белешке са предавања.

8. Жељко Миловић: *Проблематика у вези са приговорима против извршног захтева у материји издржавања деце*, Гласник, 1969/3.

9. Стеван Станисављевић: *Опозициона тужба против извршног захтева из решења о сметању поседа*, Правни живот, 1965/2.

10. Новак Лековић: *Неки проблеми у примјени института нужног смештаја*, Правни зборник, 1968/3.

11. Даница Китић: *Момент када се тужбом може покренути нов спор о већ правоснажно пресуђеном правном односу*.

12. *Збирка судских одлука*, књига IX, свеска 1/1964. и књига XII, свеска 2/1967.

Спасоје Мићуновић

председник Окружног привредног суда у Титограду

УЗРОЦИ ДУГОГ ТРАЈАЊА ПАРНИЧНОГ ПОСТУПКА

Стално се констатује пораст броја парничних предмета код којих је поступак трајао шест и више мјесеци у односу на број предмета који су завршени у времену краћем од шест мјесеци. Није мали број предмета гдје је поступак трајао преко двије, па и више година. То је последица дјелом објективних, а дјелом субјективних околности. Трајање поступка је у тијесној повезаности са правилном примјеном одредаба парничног поступка.

Дужина поступка у појединим предметима, неовисно о којој се врсти спорова ради, условљена је процесуалном активношћу суда, странака и осталих учесника у поступку. Иако до одуговлачења поступка не долази увијек из неоправданих разлога, ипак често долазе до изражаја слабости и недостаци у раду судова и несавјесно и неодговорно поступање странака и осталих учесника поступка.

Последице су вишеструко штетне, повећава се оптерећеност у раду судова и судија, јер за вријеме рада по заосталим предметима примају се нови, гомилају се заостаци несвршених парничних предмета, судије западају у све већу неажурност и неекспедитивност, ствара се нервоза и у крајњој линији има и те како утицаја на пуну ангажованост судије у његовом раду. Неоправдано одлагање решавања предмета знатно поскупљује цијену коштања по једном предмету, што несумњиво без потребе оптерећује друштвена средства, странке се излажу финансијским издацима у вези са заступањем и са сүвишним доласцима у суд. Странке посебно трпе због споре и неблагоприятне реализације својих права и правних интереса. Стиче се утисак да суд, као институција, која, иако игра врло значајну улогу у чувању законитости и заштите права и правних интереса радних људи, остварује ту своју улогу са прилично великим закашњењем. Ради тога је неекспедитивност и неефикасност судова све чешће предмет критике од стране грађана, друштвено-политичких заједница, радних организација, мјесних и интересних заједница.

Према члану 9. ЗПП-а, суд је обавезан да поступак спроведе без одуговлачења, са што мање трошкова, као и да онемогући сваку злоупотребу права која странкама припадају у поступку. Закон налаже предсједнику вијећа да се при руковођењу главном расправом брине да се предмет спора свестрано претресе, али да се услед тога поступак не одуговлачи, тако да се предмет заврши по могућности на првом рочишту.

Из овог произилази да је предсједник вијећа дужан да се добро припреми за главну расправу и да за прво рочиште изврши концентрацију доказног материјала. Заправо, предсједник вијећа по пријему тужбе дужан је да детаљно испита тужбу, као и да ли има мјеста доношењу које од одлука и има ли мјеста заказивања припремног рочишта или рочишта за главну расправу, подношења одговора на тужбу и сл. У пракси је редовна појава да се тужбе подносе неуредне или непотпуне. Редовно недостају подаци за оцјењивање надлежности, нема адреса за свједоке или се наводи да ће се свједоци накнадно именовати и исправе презентирати. Надаље, тужба не садржи потпуне чињенице на којима се темељи тужбени захтјев или доказе којима се те чињенице утврђују. Петит тужбе је у највише случајева непотпун и нејасно постављен и из тужбе се не види на којем правном основу се заснива. Тако је пријемна канцеларија суда дужна да интервенише да се отклоне недостаци, као: ако тужба, пуномоћје, или неки други поднесак нијесу потписани, недостаје потребан број примјерака, поднесака, прилога, нијесу тачно назначене адресе за неког од учесника у поступку и сл. Ако подносилац тужбе инсистира да се писмено прими, радник у администрацији ће га примити, с тим што ће на писмено ставити званичну забиљешку о упозорењу која судећем судији служи као подсјетник о постојању неуредности поднеска. Ради тога се тужилац може позвати, односно поднесак му треба вратити са поуком како да се допуни, јер само у том случају могу наступити последице које се предвиђају у члану 98. ст. 4. ЗПП-а.

Али, у пракси је редовна појава да предсједник вијећа пушта у рад неуредне тужбе, па тек на расправном рочишту констатује да је тужба неуредна и непотпуна и тек тада налаже тужиоцу да „прецизира тужбени захтјев“, да „уреди тужбу“, или „допуни разлоге тужбе“, те да достави понуђене писмене доказе, тачне адресе свједока и сл. Разумљиво је да је ова и оваква пракса недозвољена, јер доводи до одлагања рочишта, па се може означити као један од основних узрока одуговлачења поступка.

Судови врло ријетко захтијевају од туженог да поднесе писмени одговор на тужбу, а и када се то чини обично се то чини уз позив за главну расправу. У члану 274. ЗПП-а, изричито је предвиђено у ком стадијуму поступка предсједник вијећа може тражити одговор на тужбу. У пракси је чест случај да се тек на припремном рочишту, па чак и на рочишту за главну расправу налаже туженом да поднесе одговор на тужбу и да се услед тога рочиште одлаже, што је супротно поменутој законској од-

редби. Оваквим поступком омета се припремање главне расправе, јер, када се најприје одржава припремно рочиште, а потом подноси одговор на тужбу, онда се припремно рочиште одржава без одобрења туженог, па самим тим не испуњава свој задатак.

Заступници тужених умјесто да благовремено и без тражења суда достављају одговор на тужбу, вјероватно због оптерећености у раду, а дјелом због немарности и неодговорности долазе на рочишта неприпремљени, па, опрезности ради, само оспоре тужбени захтјев и траже од суда примјерни рок за прикупљање података и давања одговора на тужбу. Судови у већини случајева прихватају, иако погрешно, ове предлоге, а исто тако гријеше што се не боре против оваквих појава, јер оне доводе до спорног и неефикасног решавања предмета.

Припремно рочиште, иако има значајну улогу, у пракси се одржава претежно само формално и сумарно, јер одлука о заказивању припремног рочишта се, по правилу, своди само на позивање странака и налог да се тужба достави туженој странци. Не наређује се прибављање списка, исправа или предмета који се налазе код суда или код другог државног органа, установе, друштвене или привредне организације којој је повјерено вршење јавне службе, а који су према наводима у тужби и у одговору на тужбу, као и према самој природи спора потребни за расправу (члан 275. ЗПП-а).

Очигледно је да је овакво поступање не само погрешно већ и у супротности са законом, јер се на овај начин овај врло важни процесно-правни институт занемарује и не користи, а то има крајње негативне последице на правилност, квалитет, експедитивност и ефикасност рада судова.

Разумљиво је да ће резултат припремног рочишта у великој мјери зависити и од припремљености заступника тужене и његове активности на рочишту. Ако се поступак не заврши у стадијуму припремања главне расправе, онда се заказује рочиште за главну расправу, што треба учинити на припремном рочишту по окончању расправљања на њему.

Према члану 273. ЗПП-а, прописано је да се одлука о заказивању рочишта за главну расправу има донијети према резултату расправљања на припремном рочишту. Шта то значи? То значи да се при заказивању овог рочишта морају имати у виду битне и спорне чињенице издвојене расправљањем на припремном рочиште и вриједности појединих доказа за расправљање тих чињеница, чија је вриједност установљена расправљањем на припремном рочишту. На рочиште за главну расправу треба прихватити доказе само о битним и спорним чињеницама, а све остале предложене доказе треба одбацити.

У решењу о заказивању рочишта предсједник вијећа је дужан да докаже појединачно наводе и тачно означи, нареди да се прибаве списи и исправе које служе као докази и предмети које треба разгледати у суду; ако се те исправе и предмети налазе код странака, онда им треба наложити да их донесу на рочиште.

У пракси судова запажено је да се рочиште за главну расправу не заказује, или се врло ријетко заказује, на напријед истакнути начин. Обично се у одлуци о заказивању главне расправе наводи: позвати странке односно њихове заступнике и свједоке из тужбе, а ако је поднијет одговор на тужбу онда и свједоке из одговора на тужбу. Позивање лица се појединачно не означава, нити се њихове адресе наводе. Шта то практично значи? Оваква пракса доводи до тога да радник суда, најчешће дактилограф, мора сам да разгледа списе, проналази имена позваних лица, њихове адресе, да позива тужиоце по основу приложених пуномоћја, проналази адресе вјештака, позива тужиоца, презентира суду одговарајућу документацију итд. Услед тога долази до грешака у позивању странака, свједока и вјештака, што неминовно има за последицу одлагања рочишта. На овај начин се не прави никаква разлика међу свједоцима већ се сви позивају, без обзира да ли имају да свједоче о битним или небитним, спорним или неспорним чињеницама. Има и таквих случајева да одлуку о заказивању рочишта за главну расправу саставља сам радник суда, а предсједник вијећа је само потписује или на омогуписа једноставно значи датум расправе и вријеме у којем треба да почне расправа. Практично, радник односно дактилограф је у тој фази поступка преузео улогу предсједника вијећа односно судије и ова околност и те како има великог утицаја на брзо, квалитетно и ефикасно решавање спорних предмета. Што се тиче исправе и вјештачења у овим одлукама се исправе, по правилу, не помињу, а позивање вјештака се врши касније, што неминовно проузрокује одлагање рочишта. О размаку времена од одлуке о заказивању рочишта за главну расправу до самог рочишта не води се довољно рачуна. Овај временски размак понекад износи по више мјесеци, па чак и година, те тако списи падну у заборав, а што је у основи погрешно и недозвољено.

У пракси судова, па чак и привредних, гдје се поступа са нарочитом хитношћу, редовна је појава да се расправа обавља на већем броју рочишта. Одржавање више рочишта по истом спору ријетко се може правдати оправданим разлозима. Напротив, до већег броја рочишта најчешће долази из неоправданих разлога, као на примјер, расправа није добро припремљена, предмет расправе није добро проучен, припремно рочиште је само формално одржано и на њему предмет спора није рашчишћен, одлука о заказивању рочишта била је непотпуна, писарница суда није правилно пословала, јер одлука о заказивању рочишта није правилно и благовремено извршена, што се на рочишту није захватио, претресао и изведеним доказима расправљао цио спорни материјал, већ само у погледу појединих спорних питања, па су се ради других питања морала заказати друга рочишта. Пред привредним судовима, иако специјализованим, гдје је поступак хитне нарави, спорови се окончавају у просјеку на четири рочишта, а што је недопуштено. Склон сам вјеровању да је у истој мјери разлог спорости и неефикасности судова уопште

једним дијелом недовољно познавање материјалног права у првом моменту за решавање конкретног случаја. Та недоумица, како да се спор ријеша, често има за последицу одлагање расправе, а понекад и неблагоприятне израде судске одлуке. То нарочито долази до изражаја у сложенијим парничним предметима.

Одлагању рочишта доприноси великим дијелом недисциплинованост парничних странака, свједока и вјештака, као и слаба доставна служба. Странке односно њихови заступници, кад им то конвенира, намјерно изостају са рочишта, а свједоци и вјештаци не одазивају се уредно позиву. Мјере предвиђене у поступку против недисциплинованости странака, свједока и вјештака судови не примјењују или ако их примјењују, онда у најчешће случајева неефикасно. Новчане казне против свједока и вјештака се или не изричу, или ако се изричу оне су више симболичне, а у већини случајева се те исте казне опозивају. Уредно позвани свједоци и вјештаци, који се нијесу одазвали позиву суда, скоро се никада не осуђују да накнаде трошкове које су проузроковали својим неоправданим изостанком. Према члану 145. ст. 2. ЗПП-а, суд може одлучити да и законски заступник или пуномоћник странке накнади противној странци трошкове које је проузроковао својом кривицом, неовисно од исхода спора.

Свима нама добро је познато да извођење доказа представља главни стадијум расправе и поступка уопште. У овом стадијуму главне расправе, суд има, прије свега, да прикупи и претресе све податке који су му потребни за правилну оцјену вјеродостојности доказа. Суд мора настојати да прикупи све податке о спорним и битним чињеницама које изведени докази могу пружити. То значи да се из сваког појединог доказа мора искористити све што је могуће о тим чињеницама, тако да се у процесу извођења доказа спорне и битне чињенице у највећој могућној мјери расвијетле, јер је основни циљ при спровођењу ЗПП-а, потпуно, тачно и објективно утврђивање спорних чињеница од којих зависи основаност захтјева, спровођење поступка без одуговлачења и правилне примјене закона на утврђено чињенично стање.

Истина, према члану 286. ЗПП-а, странке могу износити своја правна схватања, која се односе на предмет спора, а треба им пружити широке могућности за претресање резултата расправе, с тим да не износе и оно што није предмет спора, јер се на тај начин расправа непотребно одуговлачи.

Чест је случај да се поступак преображава у писмени поступак, што је карактеристична појава за поступак пред привредним судовима. Обично се странци налаже да писменим поднеском одговори на наводе противне странке, а кад она такав поднесак преда суду, онда се противној странци налаже да одговори на наводе у том поднеску. На овај начин спорна ствар се у најчешће случајева не разјашњава и не поједностављује, иако

се то обично мисли. Напротив, она се компликује и отежава, тако да се смањује могућност за брзо доношење одлуке.

Из члана 303. ЗПП-а произилази да је предсједник вијећа дужан да се стара, у случају када се мора одржати рочиште за главну расправу, да се расправа заврши на наредном рочишту. У пракси се о овој одредби не води довољно рачуна. Наредно рочиште се, по правилу, не припрема, не проучавају се приспјели поднесци и документација, тако да се расправа не може на њему завршити, јер се нема довољно увида у спорну ствар, о чему је већ било ријечи. Следећа рочишта се често не заказују у најкраћем року, услед чега се поступак непотребно одуговлачи, а протек времена чини своје, тј. или се заборавља предмет спора, или се заборављају материјални прописи који би требало да послуже као база за решавање насталог спора, или се заборављају најбитније радње које су од знатног утицаја за брзо окончање спора. Понекад предмет падне у потпуни заборав. Има случајева да поједини парнични предмети чак и код привредних судова чекају на решавање по пет до шест година, а када су се испитивали узроци оваквој појави утврђено је да су предмети најпросто заборављени.

Озбиљан проблем у раду судова представља одлагање рочишта кад за то не постоје оправдани разлози (члан 105. ЗПП-а). Већ смо напоменули да пуномоћници тужених често изјављују на рочишту да нијесу спремни упустити се у расправљање, да не могу презентирати документацију, јер је нијесу добили од свог властодавца, да су спријечени радом код других судија, да нијесу могли обезбједити себи замјену у лицу другог пуномоћника, па траже да се расправа одложи. Некад пуномоћник туженика непосредно уочи почетка расправе, пред самим вијећем, предаје тужиоцу одговор на тужбу или припремни поднесак, а тужилац одмах изјављује да није спреман да се изјасни о наводима у поднеску, тражећи да се рочиште одложи, иако поднесак не садржи ништа што би захтевало потребу неке посебне припреме. Није ријетка појава да се рочиште одлаже искључиво на основу споразумног предлога странака, без навођења разлога за то, а нијесу ријетки случајеви да се рочиште одлаже и због тога што пуномоћник мора да буде на расправи или претресу код другог суда. Догађа се да на расправно рочиште дође само један дио свјedoка, а остали не дођу. Има појава да се и тада рочиште не одржи, па суд на овај начин ризикује да на следеће рочиште не дођу свјedoци који су дошли на прво рочиште.

Потреба одлагања рочишта ради извођења доказа је у самој ствари оправдан разлог, који у овом случају закон претпоставља. То долази у обзир у случајевима предвиђеним у чл. 74. ст. 3, 83. ст. 4, 178, 181, 210. ст. 1, 285. ЗПП-а и сл., на које се нећемо овом приликом шире упуштати, јер би нас то и сувише далеко одвело.

Без сталне бриге о правилној примјени одговарајућих прописа парничног поступка и других пратећих прописа не може

се обезбиједити успјех против сталне тенденције одуговлачења поступка и злоупотребе процесних овлашћења учињене од стране странака и њихових пуномоћника. Једино на тај начин судови ће успјети да се ажурирају и растерете заостатака, те ће на тај начин постати ефикасни у свом раду. Једном ријечју судови ће постићи свој друштвени циљ, а самим тим и углед у очима радних људи. У противном постоји латентна опасност да се и даље нагомилавају заостаци и да радни људи, друштвено-политичке заједнице, организације удруженог рада и њихове асоцијације стално указују на спорост, неефективност и неефикасност судова у њиховом раду. Ако се буду отклониле, поред објективних тешкоћа и субјективне слабости, судови ће за релативно кратко вријеме успјети да се ослободе свих заостатака и да текуће послове решавају брзо, ефикасно и квалитетно.

Иван Кркљуш, адвокат у Новом Саду

УГОВОР О КОРИШЋЕЊУ СТАНА И ПРАВНИ ИНТЕРЕС

Ако је субјективно право повређено, титулар може тражити његову успоставу адекватним процесно-правним инструментима, код овлашћеног органа, и добити ауторитативну одлуку чија ће садржина зависити од карактера права, интензитета повреде, обима заштите итд. Ако, даље, позитивно право налаже извесну обавезу и, као корелацију исте, одређено субјективно право на страни другог титулара, онда принудно извршење те обавезе, путем захтева, исцрпљењем одређене процедуре, представља недвосмислено фиксирану обавезу поступајућег органа, који штити то субјективно право, да донесе одлуку о захтеву и заштити тога права.

Ове напомене биле би непотребне да наши судови, у пракси, — под формулацијом непостојања правног интереса — објективно, иако тога, можда, и нису свесни, игноришу постојање субјективних права и остварење и заштиту истих пред судом. Да би се избегао примарни неспоразум, који произилази из глобалне формулације, одмах желимо указати на материју уговора о коришћењу стана везану за категорију носиоца станарског права, која је и повод формулације, и повод чланка.

После смрти жене муж је поднео захтев да суд донесе решење које ће заменити уговор о коришћењу стана, будући да је давалац стана на коришћење одбио закључење уговора, образлажући своје становиште непостојањем правног интереса на страни мужа.

На први поглед реч је о два проблема који, и само простим читањем законског текста, указују да се ради о једној јединственој категорији: станарском праву. Ако се станарско право стиче даном законског усељења у стан на основу уговора о коришћењу стана, а то је императивни пропис, онда се не може из саме чињенице да је преживели брачни друг, који је такође био носилац станарског права на стану, и који је остао носилац станарског права, изводити закључак да томе брачном другом није потребан уговор о коришћењу стана.

— Та констатација била би одржива да оба брачна друга закључују уговор о коришћењу стана са даваоцем стана на коришћење, али како је уговорна страна само један брачни друг, иако нема, заиста, никакве препреке — напротив, било би у складу са законом — да се уговорне стране, са идентичним правима, појаве оба брачна друга, онда нема места таквом схватању.

Овако, смрћу једног брачног друга, престаје важност уговора о коришћењу стана. Уговора, дакле, више нема, па преосталом брачном другом остаје само једна компонента станарског права — законито усељење у стан — док друга, уговор, не постоји, па се поставља питање и ваљаности његовог својства носиоца станарског права из аспекта једног, крајње ригорозног, правног третмана.

Уговор о коришћењу стана је регулатив — као, уосталом, и сваки уговор — права и обавеза странака. Ову материју регулишу, ни мање ни више, равно 15 чланова Закона о стамбеним односима, па је неодржива констатација суда да преживели брачни друг нема правног интереса да се такав уговор и закључи.

Уговор о коришћењу стана је основни елеменат за све даље стамбено-правне основе: замена стана, отказ уговора о коришћењу стана итд., дакле све манифестације станарског права имају и основу, и све реперкусије, у вези, и поводом, уговора о коришћењу стана.

Према томе, ако је станарско право једно субјективно право, и ако имплицира у себи, као *conditio sine qua non*, и уговор о коришћењу стана, онда захтев за исходовање таквог уговора не представља само интерес, или прецизније, правни интерес, већ право, па је у склопу ових разматрања и беспредметна анализа, из аспекта доктрине, карактера и дејства правног интереса као потенцијалног права, или као права „нижег ранга”, јер је не диспозитивно, већ конгентно, нормирано правило понашања уговорних страна.

Ради тога се отклања потреба илустрације техничких нелогичности које могу наступити услед непостојања уговора. Ако је, рецимо, жена на своме девојачком презимену имала закључен уговор о коришћењу стана, па се уда, и муж се досели у стан, онда је мужу вечно потребна венчаница као доказ његовог својства носиоца станарског права, а ако жена умре, онда му је поред венчанице потребна и умрлица; ако се тај муж поново ожени, потребна му је и венчаница нове жене итд. итд. (и увек и решење суда којим је његов захтев одбијен). Све ово, помало, личи на бурлеску, али не злонамерно исконструисану, већ створену затварањем врата (судских) пред законским правом странке.

Уосталом, ако је давалац стана на коришћење физичко лице, онда се уговором о коришћењу стана, дакле само њиме, и исцрпљује комплетна садржина станарског права у смислу његовог креирања.

Анализа материјално-правне садржине станарског права — из аспекта личног, стварног и облигационог права — у којој мери и у којим реперкусијама сви ови елементи имају одређену или доминантну улогу и њихов поједини значај и ранг у интегралном појму станарског права представља посебан, колико нам се чини, недирнут, или недовољно обрађивани домен, али то је свакако тема за посебно разматрање, које, уколико будемо подстакнути сличним поводом, можемо обрадити у посебном осврту.

Павле Савић, дипл. правник у Царинарници Нови Саd

КРИВИЧНИ ПРОЦЕС ЕНГЛЕСКЕ

(основна решења)

УВОД

Кривични процес Енглеске није садржан у неком систематском и свеобухватном закону, већ се заснива на Common Law — обичајном праву и посебним законима који у својим одредбама регулишу кривично процесну материју и у основи оформљен је у раном средњем веку.

Common Law — опште право је обичајно право које је по свом настанку и развоју везано за судове, право које су изградиле судије својим одлукама, оно је продукт судске праксе, полази од енглеске традиције и начина схватања, то је скуп правила која се изводе из одлука судова, оно је опште и важи у Енглеској и Велсу.

Данас се под појмом Common Law обухвата и статутарно право које настаје законодавним путем.

Оно се аутономно развијало, без значајнијег утицаја римског права и заснива се на емпирији, а карактерише га недостатак апстрактности и практичности, и док се код континенталних правних система у примени полази од текста закона код система општег права полази се од судских одлука.

Процесним формама у кривичном поступку придаје се велики значај. Кривични процес Енглеске је акузаторски и сматра се неком врстом утакмице — такмичења двеју страна, оптужбе и одбране у коме мора да влада фер плеј и који се одвија добрим делом по неписаним правилима, што ће се лакше разумети ако се има у виду да Енглеска нема ни писаног устава и овај процес се одвија на устаљен и „уобичајен начин“, по „примерном поступку“, а чему у основи лежи схватање Енглеза да су неписана правила изграђена током векова боља од крутих законских норми и у њима датим дефиницијама.

Енглески поступак обезбеђује да нико невин не буде осуђен док нема сасвим довољно гаранција да ће кривац бити кажњен

и сматрам да је у томе његов велики значај, јер доприноси обезбеђењу човека да не постане жртва правног механизма, а ипак успешно на особен начин доводи до решења кривичног случаја.

Карактеристично за систем општег права је да у Енглеској не постоји истражни судија чија би дужност била да проналази доказе и утврђује их.

Такође, а као последица начела популарне тужбе, у Енглеској не постоји организација јавног тужилаштва чији би задатак био прогон свих кривичних дела као што је то на континенту.

У географском погледу опште право поред Енглеске са Велсом покрива Сједињене Државе Америке, Канаду и земље које су у саставу британске империје или су биле у њеном саставу, али оно више није компактно, и оно је због својих особености за континенталног правника доста неприступачно.

СУБЈЕКТИ КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСА ЕНГЛЕСКЕ

I

Кривични судови

Краљ Хенрих II у XIII веку поставио је организацију Краљевских судова у Енглеској.

Судове који данас постоје у Енглеској можемо поделити на судове редовне и судове сумарне надлежности и у основи ове поделе било би постојање две врсте поступка зависно о томе да ли се ради о тежим кривичним делима (felonies) која подлежу расправљању у редовном поступку, или лакшим (misdemeanors) која се расправљају у сумарном поступку.

Месна надлежност судова одређује се према месту извршења кривичног дела.

Судови пред којима се спроводи редовни поступак називају се високим судовима и ту спадају:

а) Суд краљичиног стола

Овај суд улази у састав високог суда као један од његова три одељења и сматра се главним кривичним судом, а назив му потиче што је некада у њему заседала краљица односно краљ.

Овај суд у I степену са поротом расправља и суди за најтежа кривична дела, а појављује се као другостепени суд за решавање по жалбама поднетим против пресуда полицијских и магистратских судова и судова кварталних заседања.

Када поступа у жалбеној инстанци састављен је од два или више судија и одлучује без поротника, а има 25 судија који врше обиласке поротних судова у време заседања и председавају њима.

б) Поротни судови

Ови судови постоје у свакој грофовији изузимајући Лондон и његово шире подручје.

Састоји се од пороте и председавајућег судије, који је по правилу судија Суда краљичиног стола, и који председава и Поротном суду приликом обиласка грофовије за време периодичних заседања судова, која се обично одржавају три пута годишње.

За овај суд, као уосталом и читав енглески кривично правни систем, карактеристично је постојање пороте која му даје са другим поменутиим карактеристикама, као и онима о којима ће касније бити речи, његову специфичност. Улога пороте заснива се на схватању Енглеца да судбина човека коме се суди не треба да буде поверена чиновницима и вуче своје корене из Велике повеље слободе.

Порота је орган који се састоји од 12 лица који одлучује о кривици оптуженог који је предат суду; порота одлучује о чињеницама а судија о праву.

Одлука пороте назива се вердикт.

Све до 1967. године вердикт је морао бити донет једногласно што је у пракси доводило до тешкоћа те се од овог принципа одустало и сада порота може донети вердикт иако је један глас против.

Вердикт пороте представља основу за доношење пресуде од стране судије пошто од њега буде примљен и унесен у записник, а слобода одлучивања поротника и тајне собе за саветовање представљају један од кардиналних принципа општег права.

в) Судови кварталних заседања

Назив ових судова потиче одатле што се њихова заседања одржавају најмање четири пута годишње — једном у кварталу.

Ове судове сачињавају мировне судије и то најмање два, од којих један председава, и они могу без учешћа пороте разматрати лакша кривична дела, док тежа дела суде са учешћем пороте.

Значајну улогу код овог суда, као и уопште код енглеских судова, игра судски службеник — кларк, који поседује правно образовање, то је обично солиситор и помаже мировним судијама, који по правилу немају стручну правну спрему.

Овај суд представља суд правног лека за пресуде донете у сумарном поступку од магистратских — полицијских судова.

г) Апелациони суд — кривично одељење

По закону од 1. X 1966. године, као суд правног лека по жалбама поднетим против пресуда поротних судова и судова

кварталних заседања одређен је апелациони суд — кривично одељење.

Овај суд има осам судија којима у сужењу помажу судије Суда краљичиног стола.

Жалбе се разматрају и по њима доноси одлука од стране већа састављеног од најмање три судије.

д) Судски одбор Горњег дома

Представља врховну судску инстанцу у Енглеској и њега сачињавају лордови права — племићи који су баристери.

Овај суд заседа и одлучује у саставу од најмање три судије и појављује се као првостепени суд за најтежа кривична дела у којима је окривљени припадник енглеског високог племства.

Судови сумарне надлежности

Ту спадају мировни, полицијски и магистратски судови који су стварно надлежни да суде за лакша кривична дела — petty offences and misdemeanors, код којих је предвиђена казна до шест месеци затвора, као и да врше претходну проверу доказа за тежа кривична дела — felonies.

Судије који суде у овим судовима су мировне судије који немају правно образовање и ову функцију врше бесплатно. У Лондону постоје полицијски судови и судије ових суда су плаћени за овај рад, а ову функцију обављају професионално, а у градовима са преко 25.000 становника постоје магистратски судови у којима суде магистрати, који су такође плаћени за свој рад који обављају професионално.

У овим судовима суди веће састављено од два судије или судија појединац и у њиховом раду учествује стручни службеник — кларк, који је обично солиситор и даје савете судијама по правним питањима.

Ови судови разликују се од суда редовне надлежности одсуством три процесна момента:

1. Непостојање одлуке судског органа који врши претходну проверу доказа о упућивању предмета суду,
2. Оптужног акта,
3. Решења предмета од стране пороте.

На крају излагања о судовима сматрам потребним да укратко нешто изложим и о постављању судија, њиховом положају и престанку судијске функције.

Судију највишег ранга, као што су судије високог суда, поставља краљица на предлог председника владе из редова истакнутих адвоката. На челу судског ресора налази се лорд канцелар, док је највиша контрола кривичног правосуђа поверена

лорду главном судији, који је по положају председник Суда краљичиног стола.

У Енглеској судије уживају велики углед и карактеристично је да не могу напредовати у служби, тј. бити постављени на виши судски положај, што се назива гаранцијом независности судија од стимуланса наде.

Судије се одувек постављају доживотно, одакле произилази и њихова несменљивост, што се сматра најважнијом формалном гаранцијом независности енглеских судија.

II

Оптужба

У Енглеској важи начело популарног оптужења према коме сваки грађанин има право да врши гоњење за кривична дела, и теоретски посматрано највећи број гоњења је незваничног — приватног карактера.

Ово начело представља уставно право и сматра се једном од суштинских карактеристика демократије у Енглеској.

Међутим, у пракси кривично гоњење врши се од полиције којој оштећени подносе пријаве о извршеним кривичним делима. Полицији доспевају информације и она испитује сведоке, врши осматрања, прикупља доказе и уопште делује оперативно.

И када се кривично гоњење врши од полиције, сматра се незваничним.

Службеник полиције, када подноси пријаву за кривично дело, сматра се да он то не чини по службеној дужности, већ као обичан грађанин заинтересован за одржавање законитости.

Тужилаштво у смислу континенталног права у Енглеској не постоји.

Законом о прогону злочина од 1879. године установљена је организација која само донекле подсећа на континентална тужилаштва, но са врло ограниченим кругом деловања.

Установљено је звање директора Јавног тужилаштва, кога поставља министар унутрашњих послова. Дирекција Јавног тужилаштва има персонал од око десет стручних службеника, који потичу углавном из редова баристера.

Дужност директора Јавног тужилаштва је да врши гоњење у случајевима тешких кривичних дела и то за злочине који се кажњавају смртном казном, по захтеву јавног правозаступника и у свим случајевима када по мишљењу директора злочин или околности под којима је извршен указују да је гоњење диктирано државним интересом што он оцењује по дискреционом праву. У нарочито значајним случајевима директор или јавни правозаступник лично пред судом заступају оптужбу.

Дирекција Јавног тужилаштва нема подручних органа аналогних тужилаштвима на континенту, и у Енглеској не постоји таква организација чија би основна делатност била оптуживање

за кривична дела услед чега се не може ни говорити о принципима легалитета и опортунитета.

Кривични прогон од дирекције Јавног тужилаштва може се предузимати за дела која се гоне по оптужном акту и за дела која се решавају у сумарном поступку као и преузети већ започето гоњење од грађана, организација или полиције ако се сматра да се оптужба не заступа енергично и да постоји опасност да дође до споразума тужиоца са оптуженим, који би био противан јавном интересу.

У дужности директора Јавног тужилаштва спада и давање савета руководиоцима полиције.

Свако кривично гоњење покреће се у име краљице, па тужилац није странка у поступку већ је то краљица и у њено име се окривљени позива пред суд.

Оптужбу пред судом, када гоњење врше незванична лица, организације или полиција, заступа адвокат који се нарочито ангажује за то по предмету.

Међутим, постоје лица чија је професија заступање оптужбе. Године 1935. у Скотланд Јарду је формирано одељење заступника, које заступа оптужбе поднете од полиције за подручје Лондона, а сада код многих општина постоји заступник за гоњење и он има право на избор баристера, који ће предмет заступати код суда, пошто заступник само припрема предмет и у њега упућује баристера, који је одговоран за заступање оптужбе пред високим судом.

Тако заступање оптужби пред судом није у надлежности посебног органа, као што је то на континенту у надлежности тужилаштва.

Статистички посматрано (према подацима из педесетих година) у највећем броју случајева, око 88%, кривични поступак покреће се по пријавама полиције, у 8% од дирекције Јавног тужилаштва и у 4% од стране грађана и организација.

Оваква структура покретања кривичног поступка упућује на потребу да се макар информативно код упознавања са кривичним поступком Енглеске упознамо у основним цртама са делатношћу полиције, мада се ова делатност не може назвати правом.

Полиција у Енглеској је дужна да „примерно поступа“, њена делатност није свеобухватна и детаљно регулисана правним нормама већ, уопштено посматрано, она је дужна да поступа и делује на начин који не може да буде угрожен озбиљнијом критиком јавног мњења, а од прописа најзначајнија су судијска правила израђена 1912. године, а новелирана 1964. године, те Закон о полицији из 1919. године.

Полицијски службеник нема никаквих привилегија у односу на остале грађане. Грађани нису обавезни да одговарају на питања постављена од полицијског службеника. Када полицијски службеник дође до убеђења да је неко лице извршило кривично дело и да га за то треба окривити, дужан је да то лице поучи да не мора одговарати на питања, али ако одлучи да

одговара да ће то бити записано и употребљено као доказ. Изјава окривљеног се записује и пошто му се прочита, он је потписује. Како не постоји истражни судија, то главни терет прикупљања и обезбеђивања доказа пада на полицију.

Оптуженом се не може судити у одсуству и зато је правило да се окривљени лишава слободе и ставља у притвор. Хапшење се по правилу врши на основу наредбе коју издаје мировни судија и она се назива варант. Варант се издаје на основу писмене пријаве потврђене заклетвом у случајевима када постоји основана сумња да се окривљени може скривати и зато што његово остављање на слободи може отежати изналажење доказа.

Међутим, од овог правила постоји низ изузетака где је могуће да се лишавање слободе изврши без варанта, као што су кривична дела против краљице, разбојништво и др.

Лице које је лишила слободе полиција је дужна да изведе пред мировног судију у року од 24 часа, а претходно провери доказа мора се приступити у року од 8 дана. Судија може окривљеног упутити у месни затвор или га уз полагање јемства пустити на слободу уколико се не ради о умишљеном убиству или завери где јемство одобрава министар унутрашњих послова или Суд краљичиног стола.

Теорија јемства је да се окривљени пушта из притвора и поверава на чување јемцима, који су овлашћени да окривљеног увек врате у притвор и тиме се ослободе своје обавезе, а право окривљеног на јемство старо је као и само Опште право.

Трајање притвора није прецизно одређено и зависи од тога када ће се по упућивању предмета суду од стране магистрата одн. мировног судије одржати рочиште. Тако ако је предмет упућен суду кварталних заседања, чија се заседања одржавају тромесечно, притвор може трајати најдуже три месеца, а ако је предмет упућен поротном суду који заседа три пута годишње, највише пет месеци.

Када је предмет од стране магистрата упућен суду тада је тај суд надлежан да одобри јемство, што обично не чини уколико је у питању тешко кривично дело.

Поред јемства окривљени се може пустити на слободу и уз полагање кауције што се ретко примењује.

Полиција је овлашћена на вршење претреса и то како са налогом који издаје суд тако и без њега, и приликом хапшења окривљеног уобичајено је да се изврши лични претрес.

Против окривљеног полиција има права да прибавља доказе и прислушкивањем телефонских разговора и задржавањем писама, нарочито када се ради о кривичним делима која угрожавају безбедност државе, али ови начини прибављања доказа морају увек да буду одобрени од министра унутрашњих послова. Поред полиције овим начинима прибављања доказа може да се служи и царина у случајевима великог шверца, који би опасно штетио приходима и економици државе. У случајевима када постоји сумња у природну смрт неког лица, поред полиције овлашћења за истраживања узрока смрти има посебан службе-

ник који се назива коронер, чије постојање сматрам за потребно да овде посебно истакнем пошто представља значајну особеност општег права, јер ништа слично не постоји у континенталном систему.

То је један од најстаријих института енглеског кривичног процесног права и потиче још из X века.

У прво време његова је дужност била да обавља послове владара-круне, одакле долази и његов назив, међутим, сада је он истражни орган кога поставља Савет грофовије и који има за задатак да води поступак са својом посебном поротом у случајевима сумњиве смрти.

Ако та порота сматра да постоји довољно основана сумња да је смрт насилна, упућује предмет суду на одлуку на основу документа који се назива истражни записник.

Коронер је орган који води истрагу, проналази и проверава доказе по својој иницијативи и без тражења страна.

Он под заклетвом испитује сва лица за која претпоставља да му могу пружити корисна обавештења о чињеницама и околностима значајним за утврђивање узрока смрти и овлашћен је да тражи стручна мишљења и налазе лекара као и вршење обдукције.

По правилу истрага од коронера врши се јавно али он може по својој оцени да искључи јавност или само поједина лица. Код ове истраге окривљеном није дозвољено да га заступа бранилац и нико од лица која учествују у истрази нема право да сведоцима поставља питање без дозволе коронера.

Након разматрања предмета пред коронеровом поротом, поротници по саслушању изјава доносе свој вердикт којим утврђују личност умрлог уз навођење када, где, из којих узрока је наступила смрт, да ли је у питању убиство и кога сматрају кривим.

Ова одлука коронерове пороте значи предају случаја суду.

III

Окривљени

Окривљени је субјект поступка и има положај странке.

У доктрини се истичу девет основних права окривљеног и то:

1. Право да буде обавештен о предмету и основи оптужбе,
2. Право на стручну одбрану,
3. Право на јавно и брзо суђење,
4. Право на савесну и непристрасну пороту,
5. Право на давање изјаве у своју одбрану и да не може бити принуђен на давање изјаве против самог себе,
6. Право на претпоставку невиности и право да може бити осуђен само у одсуству разумне сумње о кривици,

7. Право на сучење са сведоком који сведочи против њега,

8. Право да не може бити два пута подвргнут осуди за једно исто дело и

9. Право на жалбу.

За овај процес посебно је карактеристично да се окривљени не испитује полазећи од начела да нико није дужан да сам себе терети — *nemo prodere se ipsum*.

У XVI веку је законом било установљено право и дужност суда да испитује окривљеног, међутим, ово право је у XIX веку ограничено само на питања да ли окривљени признаје кривицу или је пориче.

Ако окривљени признаје кривицу судија може одмах да пређе на избор и одмеравање казне, а порота се распушта пошто у таквом случају она нема шта да ради.

Законом о доказивању од 1898. године уведена је могућност испитивања окривљеног као сведока у сопственој ствари, али само уколико он то прихвати. То, међутим, може имати негативне последице по окривљеног који одбије да се појави као сведок у сопственој ствари, јер порота то његово одбијање да сведочи може да схвати као *facite* доказ.

Да би се то спречило судија обично скреће пажњу пороти да не сме тако да интерпретира став окривљеног.

Уколико прихвати да сведочи, окривљени као и сваки сведок даје исказ под заклетвом и може да сноси одговорност за несумњиво лажну изјаву, и прихвата да се подвргне унакрсном испитивању под чим се подразумева испитивање сведока предложеног од супротне стране.

Ово се односи на положај окривљеног на претресу, међутим, у прелиминарном поступку пред мировним судијом, када је у питању кривично дело за које се гони по оптужном акту и где се доноси одлука да ли предмет треба да иде на суд који ће судити, окривљени је пасиван и само сазнаје зашто се оптужује и на чему се оптужба заснива, а има право да поставља питања сведоцима оптужбе.

Већ у овом стадијуму судија поставља питање окривљеном да ли признаје кривицу или не, и ако признаје доноси одлуку о упућивању предмета суду.

Окривљени који се налази у притвору, а сматра да је неосновано и неправилно лишен слободе, може се обратити Суду краљичиног стола са молбом за издавање наредбе *habeas corpus*, која се упућује оном код кога се налази окривљени који је лишен слободе, и налаже му да ту особу изведе пред суд на прво рочиште и изнесе разлоге лишења слободе.

Habeas corpus act потиче из 1769. године и у вези је са Великом повељом слободе која је уставни акт и у којој је одређено да „ниједан слободан човек неће бити лишен слободе, имовине, прогнан или стављен ван закона или како било унесрећен и да се неће ићи против њега другачије него што је то одређено у законитој пресуди њему равних и по законима државе”.

Назив ове наредбе потиче од првих речи њеног формалног текста које гласе: „Буди обавезан да тело предаш суду”. Неизвршење ове наредбе је кривично дело против правосуђа.

Ова наредба представља правно средство са којим се у најкраћем року може изазвати судска расправа о законитости лишења слободе без обзира како је до њега дошло.

Одбрана окривљеног

Функција одбране у кривичном поступку у Енглеској врши се код тежих кривичних дела најчешће уз помоћ адвоката.

Једна од најзначајнијих особености адвокатуре у Енглеској је да она подједнако служи задацима оптужбе и одбране у кривичном процесу.

Адвокатура обухвата три врсте лица који имају различита овлашћења и улоге у заступању предмета пред судовима и то су баристери, каунсели и солиситори.

Баристер је правозаступник највишег ранга који има најшира овлашћења у погледу заступања предмета и једино је он овлашћен да заступа предмет пред високим судом. Он не прима предмет непосредно од клијената већ од солиситора.

Баристери улазе у састав четири удружења, која имају право признавања звања баристера. Оспособљавање за адвокатски позив врши се у тим удружењима кроз стаж на који се примају првенствено лица која су завршила Оксфордски или Кембриџски универзитет, а није обавезно да су студирали правне науке пошто при тим удружењима постоји самостална адвокатска школа. По завршетку школовања и стажа, слушаоци полажу испит, након кога стичу право да поднесу захтев за пријем у чланство удружења, под условом да су енглески држављани и да су старији од 21 године.

Баристери се деле на јуниоре и краљевске саветнике.

Бар представља скуп четири правничка удружења и има велики значај код избора судија и функционисања правосуђа, нарочито у погледу уједначавања судске праксе. Удружењима која спадају у бар руководе тзв. „Бенчери”.

Каунсел је врста баристера који се појављује у процесу као заступник тужбе или заступник одбране.

Солиситор је лице са правном спремом који има нижи ранг од баристера. Он прикупља доказе и припрема предмет за суд где ће бити заступан од баристера.

Солиситор након припрема материјала препоручује писмом предмет баристеру. Пред мировним судијом и магистратом у сумарном поступку солиситор може самостално да заступа предмет, а изузетно пред судовима кварталних заседања, уколико у месту нема довољно баристера.

Солиситори делују и као саветници за финансијска и правна питања и имају своје удружење које се назива „Правничко друштво”.

Према Закону о солиситорима из 1965. године, Правничко друштво је овлашћено да уз учешће лорда канцелара, лорда главног судије и лорда чувара печата прописује правила о правним квалификацијама које су потребне за стицање звања солиситора. Да би неко постао солиситор потребно је да сагласно овом Закону добије посебно одобрење које се мора сваке године обнављати.

Школовање солиситора састоји се из приправничког стажа, похађања посебног курса и полагања испита.

Стаж за лица која немају завршен факултет траје пет, а иначе три године. У току приправничког стажа они који немају завршен факултет морају на правном факултету или у Правничком друштву да положи три испита. Ови услови одређени су законима из 1957. и 1968. године.

Адвокатура у Енглеској има посебан положај и ужива велики углед, јер судије виших судова могу постати само истакнути баристери.

Поред тога карактеристике општег права и кривичног процеса у Енглеској, о којима ће касније још бити речи, омогућавају увек вештом адвокату да пронађе нешто што ће користити његовом клијенту и зато се може рећи да је „адвокат тамо све и ко је довољно солидно утрошио своје време на ту замршеност и ту збрку противречности, тај је у енглеском суду свемогућ”.*

Код овако значајне улоге адвоката у кривичном процесу посебно је интересантно питање могућности сиромашних окривљених да имају стручног браниоца, пошто сваки окривљени има право да узме браниоца кога жели уколико за то има новаца.

Добијање бесплатне правне помоћи за лица која немају довољно новаца да ангажују браниоца и уколико је у интересу правде пожељно да имају браниоца у принципу не представља неку тешкоћу. Зато окривљени треба да се молбом обрати мировном судији који је одлучио да његов случај треба да се преда суду и уколико молба буде прихваћена, може изабрати браниоца са листе на којој су уписани солиситори и баристери који се прихватају преузимања одбране сиромашних.

Да би мировни судија издао окривљеном такозвану „потврду за предмет одбране” на основу које се може остварити право на бесплатну одбрану, потребно је да окривљени докаже да нема имовине и да нема довољно средстава да сам ангажује браниоца као и да је у интересу правосуђа да на суђењу има стручног браниоца. Ово се углавном односи на одбрану на претресу, док се бесплатна правна помоћ у претходном поступку углавном одобрава само окривљенима за убиство.

* К. Маркс и Енгелс: Изабрана дела, I том, стр. 638—640, на руском.

Докази

Систем правила у доказима и доказивању у енглеском кривичном процесу такође се одликује особеностима. Ове особености нарочито су изражене у правилима како се докази оцењују и како их треба користити, а та правила су формирана током историјског развоја енглеског права и то нарочито у последња два века.

Преовлађују формални докази, али је значајно да њих оцењује порота што умањује утицај формалности.

Доказно право у Енглеској представља самосталну дисциплину одвојену од процеса која се и одвојено изучава.

Терет доказивања сноси тужилац што је условљено претпоставком невиности на страни окривљеног.

Међутим, акузаторски карактер овог процеса налаже да окривљени треба да докаже своје тврдње и чињенице на које се позива, тако да у тим случајевима терет доказивања прелази на окривљеног.

По правилу доказују се само релевантне чињенице, оне чије постојање мора да се утврди ради разрешења питања о коме се доноси пресуда.

Напред сам већ поменуо како стоји ствар са испитивањем окривљеног. Раније, уколико није признавао кривицу сматрало се да „његова уста треба да буду затворена у његовом сопственом интересу” полазећи од начела да нико није обавезан да ода себе — *peto se ipsum prodere tenetur*.

Касније, од 1898. године од тога се донекле одступило пошто је окривљеном омогућено да се појави као сведок у сопственој ствари, међутим, и до данас је остало да се окривљени не испитује као што је то случај на континенту, а што произилази из акузаторности поступка у коме је једна страна круна а друга окривљен као један од субјеката у процесу.

Тако, ако окривљени не одлучи да се појави као сведок у сопственој ствари, он остаје пасивни посматрач сопственог спора што је такође карактеристика система општег права. Најчешћи доказ су изјаве сведока.

За ове доказе постоје одређена правила која доказном праву Енглеске дају обележје формализма — формалне оцене доказа као што је нпр. кривичног дела кривоклетства па је за доношење кондезаторне пресуде потребан исказ сведока поткрепљен исказом још једног сведока или неком материјалном чињеницом. То исто важи за кривична дела о богохуљењу, а исказ сведока детета треба да буде поткрепљен још неким доказом.

Да би изјава неког сведока могла да послужи као доказ, тај сведок мора бити „компетентан”, под чиме се подразумева способност да може дати изјаву која ће моћи да се укључи у материјал за пресуђење спора.

Карактеристично је то да енглеско доказно право не познаје професионалну тајну лекара и свештених лица и они могу бити присиљени да открију оно што су сазнали у обављању своје професије као и сваки други сведок који одбија да сведочи.

Напротив, адвокат не може бити присиљен да сведочи о ономе што је сазнао као бранилац или у време и услед вршења своје функције, нити може да сведочи по сагласности браћеника.

Испитивање сведока врше странке, но судија ипак није пасиван као на спортској утакмици, али интервенише само тада када нађе да се питање не односи на предмет или када у исказ сведока треба унети више јасноће. Он не дозвољава да се говори друго сем на постављено питање, може да не дозволи питање упућено сведоку и да одреди да се већ дати одговори бришу из записника.

Сведочење по чувењу се не дозвољава.

Сведоци се испитују под заклетвом, а уколико сведок истакне да није религиозан, тада дају уместо заклетве свечану изјаву.

Сведок има право да ускрати одговор на питање које је упућено да открије да ли је он извршио кривично дело.

Правило је да је дозвољено указивати на лошу репутацију сведока, на његову лажљивост, раније лажне изјаве и несавесност и то се широко користи код унакрсног испитивања, док насупрот докази лоше репутације окривљеног нису дозвољени под условом да одбрана не истиче његове врлине.

По енглеском схватању и вештачење представља облик сведочења код кога суд на тај начин покушава да реши питање које тражи посебно знање или вештину. Првобитно та питања решавања су тако што је за суђење образована специјална порота састављена од лица која располажу специјалним знањима из дотичне области.

Као најстарији пример вештачења сматра се ангажовање лекара за давање мишљења о својству рана још 1353. године.

У погледу исправа важи правило да се садржај документа доказује подношењем оригинала, али од овог правила предвиђен је низ изузетака. Увиђај од стране суда може се одредити када судија то нађе за потребно, али то се ретко чини.

Процесне санкције за доказе добијене на недозвољен начин и повреду права грађана нарочито окривљеног, веома су строге. Доказ који је добијен на недозвољен начин, као и све што произилази из тог доказа, искључује се, што се оправдава тим да држава, гонећи оне који су повредили законске норме, не сме сама да повређује такве норме.

Врсте кривичног поступка и ток суђења

1. Поступак и суђење за тешка кривична дела — felonies, која се гоне по оптужном акту (редовни поступак)

Као што сам већ напред навео у Енглеској нема истражних судија, а истрага се може поделити на вансудску коју врши углавном полиција и судску која се врши од стране мировних судија и магистрата, кроз претходну проверу доказа који их сами не изналазе већ само проверавају и на темељу њих одлучују да ли постоји вероватна претпоставка о кривици окривљеног у ком случају упућују предмет суду.

Ова истрага спроводи се јавно.

На основу одлуке о упућивању предмета на суд, судски службеник-кларк региструје пројекат оптужног акта по коме предмет иде суду.

Код претходног разматрања дела судија саслушава сведоке предложене од стране тужбе и окривљени присуствује овом претходном разматрању дела.

Оптужени и тужилац могу имати заступнике који могу бити баристери или солиситори.

Поступак почиње тиме што тужилац излаже какве чињенице има намеру да докаже пре разматрања предмета.

Након тога врши се провера доказа поднетих од стране оптужбе, а што је углавном испитивање сведока и његово унакрсно испитивање уколико оптужени није признао кривицу у ком случају судија одмах доноси одлуку о упућивању предмета суду.

Не тражи се да провера свих доказа буде извршена у једном заседању, али одлагање не може да буде дуже од 8 дана.

Када судија нађе да предмет треба упутити суду, он га најчешће упућује суду кварталних заседања, док се поротном суду упућују само сложени предмети код којих се ради о најтежим кривичним делима.

Ако судија по разматрању оптужбе нађе да докази којима се она поткрепљује нису *prima facie*, тј. да не дају разлога за основану сумњу о кривици окривљеног, он обуставља поступак. Међутим, оваква одлука не представља препреку да се оптужба поново поднесе уз навођење неке нове околности.

По доношењу одлуке о упућивању предмета на суд, тужилац сачињава пројекат оптужнице. Оптужница се дефинише као писмено оптужење о кривичном делу од стране краљице против неког лица поднето суду и потврђено потписом надлежног службеног лица-кларка.

Оптужница има у енглеском процесу велики значај, јер њено постојање служи за разликовање два облика процеса, редовног који се води по оптужници и сумарног без оптужнице.

Пројекат оптужнице сачињава тужилац и он треба да представља докуменат који садржи потпуно, тачно и кратко излага-

ње извршеног кривичног дела. Треба да се састоји из три дела и то: 1. увода у коме се означаје суд коме се подноси, 2. правне квалификације дела, 3. навођење чињеница и околности.

Свака тачка у оптужници може да садржи оптужење за само једно дело, зато што порота по свакој тачци оптужнице доноси одлуку.

Овако сачињен пројекат оптужнице подноси се судском службенику-кларку који врши проверу да ли је правилно сачињен и да ли постоји одлука о упућивању предмета на суд, па ако нађе да су ти захтеви испуњени, потврђује својим потписом, чиме пројекат оптужнице постаје оптужница.

По потврђивању пројекта оптужнице, окривљени се изводи пред суд где се утврђује његов идентитет и он се упознаје са оптужницом, те му се поставља питање да ли признаје кривицу.

Ако признаје кривицу, судија непосредно прелази на доношење пресуде.

У случајевима делимичног признања, карактеристично је да тужилац може настојати да се споразуме са оптуженим да призна лакше дело у ком случају одустаје од оптужења за теже дело, да би без одржавања претреса оптужени био осуђен.

Када се сакупи довољан број лица — оптужених који нису признали кривицу, приступа се образовању пороте и то жребом, а оптужени се обавештава о њеном саставу и да може тражити изузеће појединих поротника до момента када пођу на полагање заклетве и то од стране кларка речима: „Оптужени, ови добри људи чија ћете имена сада чути су поротници који су дужни да пресуде спор између краљице и вас”.

Након што поротници положи заклетву, уводе се у посебну ложу из које не могу излазити без дозволе судије. Позива се оптужени да заузме место пред судијом и изговара се формула којом се дело предаје на разматрање пороти: „Поротници, оптужени који стоји пред вама оптужује се зато што је (износи се укратко опис дела) на изложену му оптужбу одговорио одрицањем своје кривице и на вама лежи обавеза да по разматрању доказа кажете да ли је крив или није крив”.

Заступник оптужбе излаже суштину оптужбе и наводи своје доказе које намерава да поднесе. Позива сведоке чија су имена наведена на полеђини оптужнице и после полагања заклетве испитује их, након чега се сведоци унакрсно испитују од одбране.

Сведочење других сведока дозвољава се само ако су оптуженом благовремено била саопштена њихова имена и околности о којима ће дати исказ.

Након извођења доказа оптужбе, читају се изјаве дате од оптуженог у претходном поступку.

Одбрана ако сматра да су изведени докази недовољни да би порота могла на основу њих донети осуђујући вердикт то истиче, а судија ако сматра за потребно даје реч тужиоцу ради реплике.

Уколико судија налази да су наводи одбране неосновани, предлаже пороти да донесе ослобађајући вердикт, а ако налази да докази оптужбе дају вероватну претпоставку о кривици оптуженог, даје реч одбрани да уколико располаже доказима који би ишли у прилог негирању оптужбе приступи њиховом извођењу, те се испитују сведоци од стране браниоца и подвргавају унакрсном испитивању од заступника оптужбе. Затим бранилац излаже закључак који по његовом мишљењу произилази из изведених доказа.

Правило да је процес искључива ствар странака ограничена је могућношћу судије да, уколико нађе да је у интересу правосуђа, сам позове сведоке које ниједна страна није предложила, као и да предложеним сведоцима сам постави нека питања ради добијања одговора и објашњења која сматра неопходним за утврђивање истине.

Уколико одбрана нема никаквих доказних предлога, то оптужени по свом нахођењу даје изјаву под заклетвом или не, а заступник оптужбе може изнети своје ставове и закључке у прилог оптужбе.

Оптуженом не припада право да задњи има реч, већ којој ће од страна припасти право да задња говори зависи од тога да ли су после доказа оптужбе били извођени докази одбране у ком случају задњу реч као реплику има заступник оптужбе.

По завршној речи једне од страна, судија упућује пороти поуку у којој даје објашњење закона, има право да коментарише доказни материјал, да укаже на одсуство доказа које је требало да пружи једна од страна или да изрази сумњу у веродостојност неког доказа.

Порота, након примљене поуке, доноси свој вердикт. Ако су поротници једногласни, тада доноси и објављују вердикт не излазећи из суднице; међутим, уколико сматрају да је потребно разменити мишљење, кларк је дужан да их уведе у посебну просторију где тајно и слободно одлучују и не могу се разилазити док не донесу одлуку, а ова тајност и слобода доношења одлуке спадају у основне принципе општег права.

Уколико поротници не могу да дођу до јединствене одлуке (један глас може бити против), порота се распушта и предмет се ставља на разматрање новој пороти, што се ретко догађа.

Вердикт поротника може да гласи „оптужени је крив” или „оптужени није крив” и уколико је осуђујући, то мора да буде за дело како је квалификовано у оптужници или у поуци судије.

По објављивању вердикта од стране старешине поротника, судија га уноси у записник чиме је он примљен и након чега постоје основе за доношење пресуде од стране судије.

Судија није обавезан да прихвати сваки вердикт, већ ако вердикт има недостатака двосмислен је, противречан или неприхватљив, може предложити поротницима да га поново размотри а може и распустити пороту.

Пре доношења пресуде на основу вердикта судија прибавља обавештење о личности оптуженог од полиције након чега одређује врсту и висину казне у границама закона.

Пресуда ступа на снагу даном доношења, али суд може одредити да то може бити и неки други каснији дан и сматра се да је са њом коначно решен спор између краљице и оптуженог.

2. Поступак пред судовима сумарне надлежности

Претрес пред судом сумарне надлежности започиње саопштавањем оптужбе окривљеном.

Ако окривљени признаје дело, судија саслушавши његову одбрану доноси пресуду.

У случају да окривљени не признаје кривицу, заступник оптужбе излаже случај са свог становишта суду и наводи којим доказима те своје наводе поткрепљује, па се приступа извођењу предложених доказа, испитивању сведока од заступника оптужбе и унакрсном испитивању од окривљеног или његовог браниоца.

Након тога оптужени сам или његов бранилац наводе чињенице и околности који му иду у прилог и предлажу доказе те се ти докази изводе.

У случају потребе за извођењем нових доказа, претрес може бити одложен.

Када се доказни поступак заврши и изнесу евентуални ставови страна, у вези њих и могућих правних питања судија непосредно доноси пресуду.

Поступак по правном леку

1. Против пресуда донетих у редовном поступку

У кривичном процесу Енглеске правни лек је жалба, а право на жалбу против пресуде донете на основу вердикта пороте касно је установљено, тек 1907. године.

Право на жалбу имају осуђени и министар унутрашњих послова у корист осуђеног.

Важи принцип забране *reformatio in peius* и уважава се *beneficium novorum* уколико ти докази раније нису били доступни.

Жалба се може изјавити против осуђујућег вердикта и против пресуде судије, а жалба може бити по чињеничном или правном основу.

Да би се осуђени могао жалити по чињеничном основу потребно је да за то добије одобрење од судије или дозволу од кривичног одељења апелационог суда.

Рок за жалбу износи 28 дана, али овај рок није преклузиван и може бити неограничено продужен од кривичног одеље-

ња апелационог суда, тако да протеком рока за жалбу не наступи правоснажност пресуде у оном смислу како је то на континенту.

Кривично одељење апелационог суда, ако нађе да је жалба површна, може је одбити без разматрања у редовном жалбеном поступку и без позивања странака.

Разматрање жалбе у редовном поступку врши се уз учешће странака и уколико суд нађе да жалба није основана оставља је без последица. Ако нађе да је жалба основана, доноси пресуду којом може укинати осуђујући вердикт у целини или делимично и одредити да се предмет поново размотри од првостепеног суда или преиначити пресуду.

Као разлог за укидање осуђујућег вердикта најчешће се појављује његова неоснованост на доказима изведеним у поступку.

У случају да суд разматрајући жалбу нађе да је за одлуку потребно дуготрајно разматрање докумената или испитивање неког научног института, може да захтева да специјални комесар то истражи и реферише суду који тада приступа одлучивању.

Жалба на трећу инстанцу — Горњи дом може бити поднета само на основу одобрења кривичног одељења апелационог суда које се даје само у случајевима када су у пресуди тог суда третирана правна питања која имају важан друштвени значај. Ако судски одбор Горњег дома укине пресуду кривичног одељења апелационог суда и врати предмет на поновно суђење, од суда првог степена овај суд је доведен да следи ставове и тумачења дата у одлуци судског одбора Горњег дома.

2. Против пресуда донетих у сумарном поступку

Судови правног лека против пресуда донетих у сумарном поступку су судови кварталних заседања и Суд краљичиног стола и жалбени поступак пред овим судовима је различит.

Суду кварталног заседања може се изјавити жалба у пуном обиму на осуду и на висину казне, изузимајући случајеве када је окривљени признао да је крив или није оспоравао чињенично стање како га је изложила оптужба, када је дозвољена жалба на висину казне.

Одлучујући по жалби суд може првостепену пресуду потврдити, преиначити или укинати.

Суд краљичиног стола одлучује у другом степену на основу документа у коме су констатоване спорне чињенице и околности, становишта страна и судије и који се назива *statement of case* и након разматрања предмета може укинати пресуду, изменити, вратити првостепеном суду на поновно одлучивање или је потврдити.

Решавање предмета од Суда краљичиног стола може бити и по његовој сопственој наредби издатој првостепеном суду на молбу осуђеног, а то бива у случајевима формалне повреде пра-

вила поступка, ако поступак није био спроведен на „убичајени начин”, прекорачења овлашћења суда, учествовања у решавању судије који је требао бити изузет или неких нечасних поступака, који су довели до осуде окривљеног.

ЛИТЕРАТУРА

Н. Н. Пољанскиј: *Уголовное право и уголовни суд Англии*, Москва, 1969 (II издање).

Патрик Девлин: *Кривично гоњење у Енглеској*, Лондон, 1960.

Dr Peter Kobe: *Temeljne značilnosti kazenakoga prava Common Law sistema*, *Pravnik*, Ljubljana, 1964.

Др Тихомир Васиљевић: *Систем кривичног процесног права*, стр. 120.

Др Мирјана Дамашка: *Кривично процесно право САД*.

Др Богдан Златарић и др Мирјана Дамашка: *Рјечник кривичног права и поступка*.

Правни лексикон, издање „Савремене администрације”, Београд, 1964, стр. 30, 111, 975. и 976.

Др Александар Маркићевић, адвокат у Ср. Митровици

РЕНЕ ФЛОРИО ИЛИ АНТИРЕТОРИКА У ОДБРАНИ

(„ВЕЛИКЕ СУДСКЕ ЗАБЛУДЕ” — „ЗА СТОЛОМ ОДБРАНЕ”)

„Ви сте добар отац, добар супруг, частан грађанин и корачате високо уздигнуте главе уверени да немате судијама своје земље да полажете никаквог рачуна. Ко би могао да вас оптужи за злочин који нисте починили?

Варате се. Таква могућност постоји.

Она има своје име: судска заблуда.”

Тако пише Рене Флорио.

Ово име не треба представљати: оно је постало синоним за одбрану. Грозничавим и истрајним радом Рене Флорио је превалио пут од малог париског адвоката до једног од твораца новог стила одбране, њене савремене стратегије и тактике. Имао је смелости да брзо одбаци сјај и позлату класичног беседништва. Тако се лишава магије лепо и складно изговорене речи по освештаним канонима једне племените вештине. Али, Рене Флорио није судски опсенар. И када устаје против образаца и правила судске реторике, чини то сасвим промишљено. Шта мари ако се лишава преимућства лепо срочене и стилски украшене судске беседе, главно је да се отресе њеног баласта који му је претежак. Ослобођен тог терета његов виспрени и аналитички дух може да се вине високо и да зарони дубоко испод површине ствари.

Јер, Рене Флорио је сав усредсређен на чињенице живе, опипљиве и тврдоглаве. Зато он неуморно и са задивљујућом енергијом проучава сваки судски досије и ту тражи кључ за одгонетање случаја. Ништа не пропушта, ништа не препушта случају. Сваки макар и најслабији и нејасан траг, понекад видљив само проницљивим очима великог трагача, мора бити стрпљиво испитан и сређен до краја. Небројено пута он ће се вратити на њега пре него што га коначно прихвати или одбаци. Под лупом његовог истраживања ниједан детаљ не сме бити занемарен, јер се кривични случај састоји баш од таквих једва видљивих тачкица. Но, у тој цунгли чињеница Рене Флорио

неће залутати. Попут страсних и истрајних копача злата и он зна да се морају откопати брда јаловине да би се открио један једини грумен злата.

Рене Флорио је сав устремљен ка циљу. Ни тренутка се никада не двоуми да одбаци лепо да би изабрао корисно. Све његове акције пред судом имају чврсто, никада непољуљано мерило: успех у одбрани. Сам прави сликовито поређење са хирургом за операционим столом: потпуно је равнодушан према елеганцији његових кретњи у тренутку када рукује скалпелом. За мене се — каже Флорио — само једно питање поставља: „Како је болеснику?”

Добра одбрана, то је само она одбрана која користи оптуженом. Све мора бити томе подређено, све што смета одмах жртвовано. Све у функцији одбране! И зато су његов језик и стил кристално јасни и лепо у својој савршеној једноставности. Реченице су бритке и убојите. Речи треба да су као војници у стрељачком строју, тако да свака реч пуца у одређени циљ. Живе и песнички сликовите метафоре и поређења, изненадни и духовити реченични обрти, живописан језик и књижевни стил и сви други бисери добре беседе не вреде ни пребијеног марјаша ако нису упрегнути у кола одбране. Бити праћен и схваћен, макар и са огољеном тезом, то је гесло. Све друго је бенгалска ватра духа. Леп је тај ватромет речи, али је промрзлом човеку потребна права ватра, па макар се и димила превише.

Тај велики адвокат и министар правде у првом кабинету генерала Де Гола написао је књигу о поразима правде. Као и све несавршене творевине правосуђе има једну велику ману: судске заблуде. То је изгледа неизбежно зло које се састоји у осуди невиног или ослобођењу кривца. Уверен да нема веће неправде од оне коју изриче сама правда у часу слепила или кратковидости, Рене Флорио пише о *Великим судским заблудама* које су потресле свет: случај капетана Драјфуса, афера Доминичи, Рене Лафит, Ла Ронсијера, случај лионског курира и други велики процеси забележени у судским хроникама свога времена. Треба рећи да је то само мали део једне велике галерије оних несрећника који су изгубили главу, слободу, имовину и част у име правде, иако су били часни и поштени људи. Многи од њих никада нису доживели рехабилитацију и прашина заборава прекрила је заувек њихова имена.

Књига *Велике судске заблуде* (у нас објављена као фелтон *Политике*) чита се лако и у једном даху, а узбудљива је као добар криминални роман. А то је књига сасвим друкчијег жанра: то је својеврсна студија или тачније: савесна анатомија судске заблуде.

Рене Флорио иде увек испод површине ствари: љушти кору знајући да је плод унутра. Све време док описује страшне последице судских заблуда његова је пажња усредсређена на узроке. И због тога овај неуморни истраживач годинама прелистава прашњаве и пожутеле судске архиве, преврће сваку цедуљицу у спису, сваку белешку и уз помоћ велике ерудиције и богатог

сопственог искуства успева да верно оживи догађаје и да истинито и са обиљем појединости прикаже у правој светлости велике поразе правде, учеснике у тим збивањима и жртве.

Ту се писац представио и као даровити приповедач. Неке приче су прави драгуљи новелистичког жанра. У праву је Марсел Русле, када каже да би неке од ових прича и сам Мопасан могао потписати. Али писац ни за тренутак не допушта да га занимљивост грађе одвуче ван колосека свог истраживања. А он тражи корене судских заблуда, због тога се и латио пера у часу када је и сам осетио сву горчину пораза правде. Срећујући огромну грађу, писац излаже своје погледе на узроке судских заблуда. Указује на двојакe чиниоце: или је суд на основу тачних чињеница извукао погрешне закључке, или је извукао логичке закључке полазећи од нетачних чињеница.

Формула изгледа савршено једноставна, али у њој су згуснути и на њу сведени многобројни и разноврсни чиниоци који утичу да правда има тако кривудава ток. То су: лажни сведоци и сведоци који су и сами у заблуди, вештаци незналице или самоуверене свезналице, лажна, изнуђена и сугерисана признања оптуженог, пристрасни, пуни предрасуда или невешти делиоци правде, полицајци, тужиоци, адвокати или други учесници у суђењу. Све у апарату правосуђа је демонтирано ради анализе: свака полуга, сваки шраф и точкач који покреће машинерију правосуђа. И све је то зналачки испитано и илустровано живим примерима из чувених судских процеса.

Каква богата галерија људи из правосуђа са свим врлинама и манама дефиљује пред нашим очима у природној величини и оштрој светлости, лишени спољњег сјаја великих достојанственика. У очима лаика један мит се руши: па и то су људи од крви и меса, па и они су заслепљени не само погрешним подацима него и властитим предрасудама, понекад је сујета јача од тежње да се истина открије, понекад се праве компромиси! Искрено и не штедећи никога, па ни себе и позив којем припада, писац нам са истанчаним осећањем мере и даром да открије карактеристичан детаљ, приказује судије, полицајце, тужиоце, адвокате, оптужене, сведоке и вештаке у драматским тренуцима сукоба или у часу осуде невинога. Писац не крије властите дилеме, разочарења, погрешке и заблуде. Оружје ироније окренуто је и против других, али има жаока и на сопствени рачун.

Честе и по последицама трагичне погрешке графолога, побуђују писца да у једном тренутку разочарења иронично узвикне: „Красне ли науке графологије!” Са истом жестином критикује и психијатре и судије који фетишизирају њихове налазе и мишљења. Илуструје то једним истинитим случајем, који има све одлике лица. Један психијатар проглашава оптуженог за душевног болесника, а у исти мах други психијатар налази да је оптужени потпуно урачунљив, да тако рећи пуца од душевног здравља. Супервештаци налазе математичку средину: оптужени је личност са битно смањеном урачунљивошћу. Шта би било да је остао само први налаз? Оптуженом би навукли лудачку ко-

шуљу. А да је само други психијатар вештачио? Оптуђени би био строже кажњен него што заслужује, а и то је судска заблуда. Таквих случајева има и у налазима вештака других научних дисциплина, а ове грешке су најопасније јер измичу контроли суда.

Али најсјајније странице су оне, које су посвећене анализи лажних, изнуђених или „сугерисаних“ признања у полицији, пред истражним судијом или пред судским већем, којих се оптуђени касније одриче и опозива их. Мотиви за таква признања су различити. Не мора увек бити ни физичке ни психичке принуде. Понекад су и сама строга изолација, амбијент истражног затвора уз дуга „конвејер-саслушања“ довољни да у оптуђеном убију вољу да живи, да постане безвољно заморче коме се све може сугерисати. Узмимо само случај Франсоа Ервоа, Гастона Доминичија или Дехаја или неки други случај, свеједно. Суд са великом неверицом слуша опозив признања. Зар оптуђени није признао? А право питање треба да гласи друкчије: зашто оптуђени признаје злочин који није извршио? Зашто признаје и такав злочин који није ни извршен, непостојећи? Зашто и поред најбоље воље даје погрешну верзију злочина? Зашто признаје злочин, а вара се у животним околностима под којима је злочин извршен и у начину на који је извршен? Зашто не уме да каже каквим је оруђем жртва убијена, ни где су њене ствари које нису пронађене? Зашто оптуђени понавља само оне детаље који су општепознати из новина, причања мештана или оне које већ зна полиција, а не пружа ниједан податак о злочину који извршилац мора да зна, а који није још откривен? Има много више лажних признања него што се некада веровало. То је закључак Рене Флориоа.

*
**

Књига *За столом одбране* је другог жанра.

Писац нас уводи у свет адвокатуре и правосуђа уопште. То је правосуђе гледано изнутра проницљивим очима великог адвоката. Књига је проширена бројним живим примерима, анегдотама, варницама судског хумора и сентенцама великих адвоката.

Књига је превасходно намењена адвокатима и може бити добар приручник, али не техничко помагало са збирком образаца каквих има на претек. То је једна од малобројних књига о правосуђу са снимањем дубинским и психолошким нијансирањем. Ризница искуства, поука и мудрих савета, карактеристичних детаља и тачних и изоштрених опсервација. Таква књига помаже адвокату да се боље снађе у сложеним збивањима у судници и да не изгуби оријентацију у замршеним ситуацијама.

Све што је већ речено о новом стилу одбране црпено је највећим делом из ове књиге. И досетка, анегдота и смех морају бити у служби одбране. Од тренутка када се клијент појавио у

адвокатској канцеларији па до часа када стојећи и узбуђено слушамо речи „У име народа . . .“, пролази се кроз сијасет ситуација и драматичних заплета који од адвоката, усамљеног за столом одбране, траже брзу и правилну реакцију и тачне одговоре. Адвокату се грешке не опраштају, јер су непоправљиве. Сву тежину и деликатност тога положаја, све зевње, дилеме и разочарења изложио је писац отворено и искрено.

Као пример за судску досетку цитираћемо овај случај: После рата у Француској су цветали експрес-разводи богатих Американаца, а државно тужилаштво је на ове случајеве гледало доста благонаклоно. Но, касније су оптуживани адвокати који су узимали учешће у тим уносним пословима, и тада устаје један познати париски адвокат и обраћа се државном тужиоцу овим речима: „Ви подсећате, господине тужиоче, на стражара који се успавао у својој стражари и који сасвим изненађен при свом буђењу, пребацује тамо неком, што је прошао док је он спавао.”

Други део књиге садржи две велике судске афере: случај поручника Ла Ронсијера и случај Терезе Енбер. Ова лепа и шармантна жена, „Велика Тереза”, годинама је вукла за нос најчувенија имена пословног света Француске и празнила им касе узимајући зајмове које никада није ни мислила да врати. Седамнаест година она је сама са собом водила парницу о баснословном наслеђу које је измислила, као што је измислила и противнике, тестаменте, оставиоца. Пуних седамнаест година је апарат правосуђа млео празну сламу Терезине уобразиље, а ни зајмодавци ни адвокати, ни судије ниједног тренутка нису посумњали да је смисао целе парнице — превара, којој се касније смејала цела Француска.

Рене Флорио спада у оне писце који имају шта да кажу и умеју то да изразе ванредно јасно, сажето и занимљиво. У томе препознајемо правог мајстора пера.

Законодавна пракса

Младен Косовац

саветник у Савезном секретаријату за правосудне и опште управне послове

НОВИНЕ У ПОСТУПКУ ЗА РЕГИСТРАЦИЈУ ОРГАНИЗАЦИЈА УДРУЖЕНОГ РАДА У СПОЉНОТРГОВИНСКОМ ПРОМЕТУ

У поступку регистрације организација удруженог рада за вршење спољнотрговинског промета управо је унето неколико новина. Наиме, новим прописом је стављено у дужност организацијама удруженог рада да приликом уписа у регистар вршења спољнотрговинског промета, поред постојећих, испуњавају и неке нове, допунске и измењене услове. Ти нови и измењени услови прописани су Правилником о изменама и допунама Правилника о упису у регистар вршења спољнотрговинског промета радних организација („Службени лист СФРЈ”, бр. 70/72), који је ступио на снагу 7. I 1973. године. Са овим новим и измењеним условима треба да буду упознате све организације удруженог рада које се баве спољнотрговинским прометом, како би могле да се припреме и у погледу нових и измењених услова за регистрацију код надлежних окружних привредних судова.

Поступак за регистрацију вршења спољнотрговинског промета регулисан је Правилником о упису у регистар вршења спољнотрговинског промета радних организација („Службени лист СФРЈ”, бр. 43/66). Измене и допуне овог прописа, које су сада извршене („Службени лист СФРЈ”, бр. 70/72) предвиђају нове, допунске обавезе организација удруженог рада у поступку регистрације вршења спољнотрговинског промета.

1. Досадашња одредба из члана 4. став 1. тачка 1. Правилника предвиђала је да је, поред осталог, уз пријаву за упис вршења спољнотрговинског промета у регистар привредна организација била дужна поднети и потврду СДК да располаже минимумом средстава прописаним за вршење спољнотрговинског промета (у смислу члана 21. Закона о промету робе и услуга са иностранством — „Службени лист ФНРЈ”, бр. 27/62. и „Служ-

бени лист СФРЈ", бр. 14/65. и 28/66). Ова одредба је измењена тако да се сада прописује обавеза за сваку организацију удруженог рада да уз пријаву за упис у регистар вршења спољнотрговинског промета, поред осталих услова, поднесе и потврду СДК да располаже минимумом средстава којима поједине привредне организације морају располагати за вршење спољнотрговинског промета („Службени лист СФРЈ", бр. 32/66. и 12/71) односно да за сваки облик (врсту) спољнотрговинског промета за који се региструје располаже минимумом пословних средстава прописаним у тој одлуци.

2. Измењена је и одредба тачке 3. истог члана која је стављала у дужност привредној организацији да приликом уписа вршења спољнотрговинског промета у регистар, поред осталог, поднесе и доказ да руководићи и други стручни радници располажу стручним спремом у смислу општег акта привредне организације којим је одређена стручна спрема за руководиће и стручне раднике потребна за вршење спољнотрговинског промета као и радна места која се у привредној организацији сматрају радним местима на којима се врши спољнотрговински промет. Садашња, измењена одредба, уместо напред наведене, у овом погледу предвиђа да организација удруженог рада, код уписа вршења спољнотрговинског промета у регистар, подноси исправу републичке привредне коморе односно покрајинске коморе на чијем се подручју налази седиште организације удруженог рада да њени руководићи и други стручни радници потребни за вршење спољнотрговинског промета располажу стручном спремом у смислу општег акта организације удруженог рада којим се одређује стручна спрема за руководиће и друге стручне раднике потребне за успешно вршење спољнотрговинске делатности.

3. Предвиђен је и један нови услов који организације удруженог рада морају испунити приликом регистрације вршења спољнотрговинског промета. Овај нови услов обавезује организације удруженог рада да уз пријаву за упис у регистар вршења спољнотрговинског промета поднесу и потврду органа надлежног за вршење послова инспекције да испуњава прописане услове у погледу техничке опремљености и друге посебне услове ако су они прописани.

4. Новину представља и допуна члана 6. става 1, према којој се писмена гаранција на одређени динарски износ (која се подноси уз пријаву за упис вршења спољнотрговинског промета у регистар) од сада везује за износ који је прописан Одлуком о обавези остваривања одређеног обима спољнотрговинског промета („Службени лист СФРЈ", бр. 32/66. и 12/71).

5. Нови моменат у овом погледу представља то што садашњи пропис више не садржи одредбу по којој (као у досадашњем пропису) одређене организације удруженог рада нису дужне да уз пријаву за упис вршења спољнотрговинског промета радних организација прилажу прописани доказ. Наиме, досадашња одредба (која је у новом пропису избрисана) предвиђала

је да се од обавезе подношења прописаних доказа уз пријаву за упис вршења спољнотрговинског промета у регистар изузимају оне привредне организације које прописом Савезног извршног већа нису обавезне располагати минимумом средстава за вршење спољнотрговинског промета, као и произвођачке привредне организације кад врше промет робе за своје потребе или за потребе других привредних организација ако обим тог промета не премашује обим промета који врше за своје потребе.

6. Извршена је допуна члана 11. поменутог Правилника тако да су додате речи: „односно Правилник о упису установа у регистар („Службени лист СФРЈ”, бр. 37/65)”, што значи да окружни привредни судови код одлучивања о упису вршења спољнотрговинског промета у регистар, начина уписа, као и других питања у вези са уписом у регистар, сходно примењују и Правилник о упису установа у регистар, поред Правилника о регистрацији привредних организација („Службени лист СФРЈ”, бр. 57/65), ако овим Правилником није друкчије одређено.

7. Поред напред наведених суштинских измена и допуна, новим Правилником о изменама и допунама Правилника о упису у регистар вршења спољнотрговинског промета радних организација извршене су и неке измене формалног карактера. Тако су речи: „радних организација” замењене речима „организација удруженог рада”. Осим тога, речи: „привредне организације (предузеће, задруга и др.) и њихова удружења (пословна удружења и друга удружења у привреди)” замењене су речима: „организације удруженог рада (предузећа, задруге, организације пословног удруживања и основне организације удруженог рада)”. Исто тако су речи: „извоза и увоза” замењене речима: „спољнотрговинског промета”, а речи: „привредна организација” замењене су речима: „организација удруженог рада”. На овај начин је извршено терминолошко усклађивање наведеног прописа са Уставним амандманима XX—XLI.

Милинко Перин

ЗАКОН
О НАЧИНУ ОБЕЗБЕБИВАЊА РАВНОПРАВНЕ УПОТРЕБЕ
ЈЕЗИКА И ПИСАМА НАРОДА И НАРОДНОСТИ ПРЕД
ДРЖАВНИМ ОРГАНИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА
КОЈЕ ВРШЕ ЈАВНА ОВЛАШЋЕЊА

(„Сл. лист САПВ” бр. 6/73)

За државне органе и организације које врше јавна овлашћења утврђена је обавеза да воде поступак на српскохрватском односно хрватскосрпском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику и на другим језицима којима је статутом општине обезбеђена равноправна употреба, у складу са Законом.

Радним и другим организацијама које врше јавна овлашћења, у смислу Закона, сматрају се:

— радне организације чија је делатност од посебног друштвеног интереса (здравство, социјална заштита, социјално осигурање, образовање, наука и култура, комунална делатност, издавачка делатност, промет и приказивање филмова и др.);

— предузећа за производњу, пренос и дистрибуцију електричне енергије, предузећа поштанско-телеграфско-телефонског и железничко-транспортног саобраћаја, заједница ових предузећа, осигуравајући заводи, Служба друштвеног књиговодства, банке и коморе;

— остале радне и друге организације које врше јавна овлашћења решавањем у управним стварима на основу посебних прописа.

Језик поступка одређује се на основу изјашњења странке, а службено лице које води поступак дужно је да упита странку на којем ће језику учествовати у поступку. Ако у поступку учествује више странака, поступак се може водити на једном језику ако се странке са тим сагласе, иначе се води на оним језицима како су се странке изјасиле.

Закон је одредио и друге околности, односно радње по којима су органи и организације дужни да поступају — обезбеђује преводиоца, издавање писмена и др.

Радне и друге организације које врше јавна овлашћења дужне су да статутом или другим општим актом, у складу са овим Законом и статутом општине на чијој територији обављају делатност, утврде начин обезбеђивања равноправне употребе језика народа и народности и о томе на погодан начин обавесте кориснике својих услуга.

Средства потребна за остваривање равноправне употребе језика народа и народности обезбеђује орган који је дужан да примењује овај Закон.

Ако нису створени услови за вођење поступка на језицима народа и народности по одредбама овог Закона, поступак се може водити и на једном језику који одреди орган пред којим се води поступак, али најдуже у року од три године од дана ступања на снагу овог Закона. Орган пред којим се води поступак обезбеђује странкама учешће у поступку помоћу преводиоца.

Орган пред којим се води поступак у смислу овога издаје одлуке и друга писмена у поступку на језицима којима су се странке служиле у поступку помоћу преводилаца.

НАРЕДБА

О ИЗУЗИМАЊУ ОД ЕВИДЕНТИРАЊА ПОТРАЖИВАЊА КОЈА ГРАБАНИ ИМАЈУ ОД ДРУШТВЕНО-ПРАВНИХ ЛИЦА

(„Сл. лист САПВ” бр. 8/73)

У смислу Закона о порезима грађана („Сл. лист САП Војводине” бр. 23/71. и 26/72) утврђена је обавеза грађана који имају потраживања од друштвено-правних лица подложна опорезивању да исправе на основу којих наплаћују та потраживања (рачуне, признанице, обрачунске и временске ситуације и сл.) понесу надлежном органу за приходе ради евидентирања (члан 256/а).

Овом Наредбом утврђени су случајеви који се изузимају од те обавезе па се за те случајеве ослобађају обавезе подношења ових исправа (рачуна и др.) на оверу.

Према Наредби, од обавеза евидентирања изузимају се потраживања која остваре грађани од друштвено-правних лица, државних органа и других корисника друштвених средстава по следећим основама:

- из радног односа;
- од продаје пољопривредних производа;
- од ауторских права, патената и техничких унапређења;

— од продаје употребљаваних покретних ствари преко комисионих радњи или непосредно друштвено правним лицима, државним органима односно другим корисницима друштвених средстава ако вредност продате ствари не прелази 500 динара;

— самосталног вршења занатских и других привредних делатности и самосталног вршења интелектуалних и других непривредних услуга на које се плаћа порез у проценту од сваког појединачног оствареног бруто прихода (порез по одбитку), осим прихода од:

— продаје и рекламирања робе за рачун организација удруженог рада (приходи пословног агента, трговачког путника, заступника, повереника и сл.);

— заступање приређивача игара на срећу;

— израде инвестиционих програма пројеката и елабората, планова, стручних експертиза, економских и других анализа, завршних рачуна (годишњих и периодичних), израде статута, правилника и других општих аката друштвено-правних лица, државних органа и других корисника друштвених средстава;

— извршених услуга преноса ствари, резања дрва и сл. ако су услуге извршене коришћењем сопствене физичке снаге (приходи носача, тестераша и сл.);

— остварених добитака од игара на срећу.

Поред тога, од обавезе евидентирања изузимају се и потраживања која грађани остваре по било ком основу ако укупно потраживање од једног исплатиоца у току једне календарске године не прелази износ од 500.— дин.

О Д Л У К А

О УТВРЂИВАЊУ УСЛОВА И МЕРИЛА ЗА УРЕБЕЊЕ ЦЕНА ПРОИЗВОДА И УСЛУГА ИЗ НАДЛЕЖНОСТИ ОПШТИНА

(„Сл. лист САПВ” бр. 12/73)

Према овој Одлуци утврђено је да постоје услови за прописивање мера непосредне друштвене контроле цена за производе и услуге из надлежности општина и то:

- прехранбене производе у промету на мало,
- станове за тржиште,
- стамбено-комуналне делатности,
- закупнина,
- услуге градског и приградског саобраћаја,
- важније занатске услуге,

— угоститељске услуге, и

— ветеринарске услуге.

За ове производе и услуге општинске скупштине су дужне прописати мере непосредне друштвене контроле цена у смислу својих овлашћења из Закона о друштвеној контроли цена („Сл. лист СФРЈ”, бр. 25/72. и 35/72).

Просечан пораст цена наведених производа и услуга може се кретати у границама утврђеним Договором о политици цена за 1973. годину („Сл. лист СФРЈ” бр. 28/73), а то износи за:

— стамбено-комуналну делатност	до 12,3%
— закупнине	до 12,3%
— градски саобраћај	до 13,2%
— занатске услуге	до 8,7%
— угоститељске услуге	до 7,9%.

Код станова за тржиште узима се трошковни принцип без вредности уређења земљишта. Код ветеринарских услуга узима се трошковни принцип, а под тим се подразумевају цене које су утврђене прописима надлежних друштвено-политичких заједница. Цене у приградском саобраћају не могу бити веће од цена утврђених у међумесном саобраћају.

При утврђивању основице за повећање цена код појединих делатности узима се у обзир укупан бруто производ из чисте делатности остварен у претходној години.

За комуналне делатности које се могу упросечити и пондерисати сматрају се станарине, водовод, канализација, чистоћа и топлане. Уколико се пак врши диференцирано повећање цена за стамбено-комуналне делатности, повећање цена станарине не може бити веће од 15%. У овом оквиру може се одредити линеарно или диференцирано повећање за поједине категорије носилаца станарског права. Цене осталих комуналних услуга могу се повећати до предвиђеног процента, с тим што се и те цене могу упросечити.

Шта се подразумева под основним прехранбеним производима, комуналним услугама, важнијим занатским услугама и др. утврђује Покрајинска управа за цене.

По ступању на снагу ове Одлуке (а то је 28. јуна 1973. године) престају да важе Тачка II, III и VIII Одлуке о одређивању ближих мерила, критеријума и услова за образовање цена производа и услуга („Сл. лист САП Војводине” бр. 12/72. и 22/72).

СЛУЧАЈ КАДА ЈЕ УСТАВНИ СУД ЈУГОСЛАВИЈЕ ИЗДАО ПРИВРЕМЕНУ МЕРУ

РЕШЕЊЕ

Уставни суд Југославије, у спору између Радне јединице „Центропапир“ у Новом Саду и матичног Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву, ради заштите самоуправног права на конституисање основне организације удруженог рада у саставу матичног предузећа, на седници одржаној 11. априла 1973. године, донео је

привремену меру

1. До окончања поступка по наведеном спору, не могу се извршавати одлуке колективних и инокосних органа Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву, којима се мимо воље радне заједнице Радне јединице „Центропапир“ у Новом Саду, мењају постојећи економски и правни положај Радне јединице „Центропапир“, постојећа кадровска структура, систематизација и радни људи запослени у тој јединици, нити једнострани акти којима се врше измене на жиро-рачуну Радне јединице „Центропапир“ који доводе до преливања средстава те јединице на жиро-рачун матичног предузећа „Веселин Маслеша“.

2. Ово решење се доставља: учесницима у поступку, Служби друштвеног књиговодства — филијала у Новом Саду и Сарајеву, Окружном привредном суду у Новом Саду и Окружном привредном суду у Сарајеву, као регистарским судовима.

Образложење

Радна заједница Радне јединице „Центропапир“ у Новом Саду обра-

тила се Уставном суду Југославије с предлогом за заштиту самоуправног права те јединице на конституисање у основну организацију удруженог рада са својством правног лица и сопственим жиро-рачуном, а у саставу матичног Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву. Истовремено радна заједница предлаже да се спроведе поступак оцењивања уставности одлуке Радничког савета ИП „Веселин Маслеша“ од 17. марта 1973. године којом се одређује издавајање Радне јединице „Центропапир“ из састава предузећа, јер наводно не постоје економски, организациони и самоуправни услови за њено конституисање у саставу предузећа. Најзад, Радна јединица „Центропапир“ обавештава Уставни суд о налогу матичног предузећа издатом филијали СДК у Новом Саду, од 26. марта 1973. године, да се аутоматски празни рачун ове јединице у корист жиро-рачуна матичног предузећа, до писменог опозива налога. Тим поводом, Радна јединица „Центропапир“ предлаже да Суд изда привремену меру којом ће спречити овај и евентуално друге једностране акте предузећа према јединици до окончања самоуправног спора пред Уставним судом Југославије.

Уставни суд Југославије је 6. априла 1973. године доставио примјерак предлога са доказима Издавачком предузећу „Веселин Маслеша“ на одговор с роком од 15 дана.

Међутим, пошто је већ издат налог о једностраном располагању средствима Радне јединице „Центропапир“ од стране матичног предузећа, Уставни суд је оценио да

овај и евентуално даљи слични акти објективно могу погоршати правни и финансијски положај радне јединице, па је, ради заштите статуса Радне јединице постојећег у тренутку покретања самоуправног спора, издао привремену меру као у диспозитиву овог решења.

Ову меру Уставни суд Југославије је донео, сагласно члану 74. Основног закона о предузећима, као орган надлежан за одлучивање у поступку заштите самоуправних права радних људи на одређивање свог организационог статуса, сходно Уставном амандману XXI на Устав Југославије.

Председник
Уставног суда Југославије
Блажо Јовановић

По овој ствари Уставни суд Југославије донео је коначну

О Д Л У К У

о оцењивању уставности Одлуке Радничког савета Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву, од 24. марта 1973. године и услова за организовање основне организације удруженог рада „Центропапир“ у саставу предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву

I. Збор радних људи Радне јединице „Центропапир“ у Новом Саду поднео је Уставном суду Југославије предлог за оцењивање уставности Одлуке Радничког савета Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву и услова за организовање те радне јединице у основну организацију удруженог рада у саставу матичног предузећа „Веселин Маслеша“. У предлогу се објашњава да је Радна јединица „Центропапир“, раније самостално предузеће, које се крајем 1969. године интегрисало са Издавачким предузећем „Веселин Маслеша“, на збору радника од 13. марта 1973. године донела одлуку о организовању у основну организацију удруженог рада са својством правног лица и сопственим жиро-рачуном, а у саставу матичног предузећа „Веселин

Маслеша“. Своју одлуку радници „Центропапира“ доставили су на разматрање свим радним јединицама Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ и Радничком савету тог предузећа. У одговору на то, Управни одбор матичног предузећа је већ 17. марта 1973. године ставио предлог Радничком савету да се одлука радних људи „Центропапира“ не прихвати, јер не постоје економски, организациони и самоуправни разлози за извршено организовање „Центропапира“. Раднички савет је 24. марта 1973. године, одлучујући по предлогу Управног одбора, донео одлуку којом одређује да се организована основна организација удруженог рада „Центропапир“ у Новом Саду издаваја из састава Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву и да ће даље пословати као самостална радна организација. Одлуком се даље одређује назив те нове радне организације, предмет њеног пословања, начин поделе средстава између матичног предузећа и нове јединице и начин обавештавања јавности о новонасталој организационој ситуацији у Издавачком предузећу „Веселин Маслеша“.

После тога је матично предузеће, путем штампе, обавестило све пословне партнере да је покренут поступак издавајања Радне јединице „Центропапир“ из састава Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ и да ова Радна јединица не може стварати права и обавезе на рачун матичног предузећа, почев од 1. априла 1973. године.

У исто време је матично предузеће доставило допис надлежној служби друштвеног књиговодства о аутоматском пражњењу жиро-рачуна Радне јединице „Центропапир“ у Новом Саду у корист жиро-рачуна матичног предузећа у Сарајеву, а све пословне партнере обавестило о сторнирању наруџбина које је закључила Радна јединица у току свог пословања у саставу матичног предузећа.

Због економске ситуације у којој се, после ових мера матичног предузећа, нашла новоорганизована основна организација у Новом Саду, радни људи „Центропапира“ су предложили да Уставни суд Југославије, до окончања поступка по главној ствари, донесе и привремену меру којом ће се забранити из-

вршење аката органа управљања матичног предузећа којима се једнострано мења правни, економски и статусни положај радне јединице у саставу предузећа, као и заштити статус запослених радника у тој јединици.

На крају предлога, радни људи предлажу да се поништи наведена одлука Радничког савета као противуставна и да се утврди да ли Радна јединица „Центропапир“ испуњава услове за организовање у основну организацију удруженог рада у саставу матичног предузећа „Веселин Маслеша“.

II. У одговору на предлог радних људи „Центропапира“, Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ дописом од 20. априла 1973. године обавештава Уставни суд Југославије да се Радна јединица „Центропапир“, поступајући по оспореној одлуци Радничког савета матичног предузећа, извојила из састава предузећа својом одлуком од 12. априла 1973. године и 13. априла 1973. године регистровала као самостално предузеће код надлежног привредног суда, па предлаже да се даљи поступак по овој ствари обустави као беспредметан.

На захтев Уставног суда Југославије да се радни људи Радне јединице „Центропапир“ изјасне о наводима матичног предузећа, и да ставе предлог о даљем поступању пред овим судом, Радна јединица „Центропапир“ је дописом од 4. маја 1973. године обавестила Уставни суд Југославије да је била принуђена на издавајање због спроведене економске блокаде која ју је довела до потпуне парализе у пословању, те да је одлука о издавајању била донесена у нужди, а не као израз воље радних људи „Центропапира“.

III. Уставни суд Југославије, по спроведеном претходном поступку и одржаној јавној расправи, утврдио је следеће чињенице: Радна јединица „Центропапир“ у Новом Саду је од краја 1969. године пословала у саставу матичног предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву, по одлуци о припајању коју је 5. децембра 1969. године донео Раднички савет матичног предузећа. Радна јединица обухвата више продавница — књижара, сервиса и пословница на територији САП Војводине, а седиште јединице је у Новом Са-

ду. Послове закључује у име и за рачун матичног предузећа, а жиро-рачуном у Новом Саду располаже матично предузеће. У укупном промету предузећа „Веселин Маслеша“ Радна јединица „Центропапир“ остварује знатан део — око једну трећину промета.

Радни људи Радне јединице „Центропапир“, на збору одржаном 13. марта 1973. године, а поводом споразума о удруживању свих радних људи предузећа у једну основну организацију удруженог рада, одлучили су да не прихвате понуђени споразум, него да се организују у основну организацију удруженог рада „Центропапир“ у саставу Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“. Одлуком су даље регулисали начин разграничења материјалних обавеза према матичном предузећу и одредили рокове за конституисање и регистрацију.

Раднички савет Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ на седници од 24. марта 1973. године, донео је одлуку којом одређује да се конституисана основна организација у Новом Саду извоји из састава Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у посебну радну организацију. Одлуком се одређује фирма нове организације, предмет пословања, начин разграничења узajамних обавеза и начин обавештавања јавности о покретању поступка издавајања.

IV. На основу утврђених чињеница, Уставни суд Југославије је оценио да Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ не оспорава Радној јединици „Центропапир“ да испуњава услове за организовање у основну организацију удруженог рада, него се противи постојању такве основне организације у саставу предузећа чији су остали делови одлучили да се конституишу као јединствена организација удруженог рада.

С друге стране, Уставни суд је утврдио да Радна јединица „Центропапир“, која је до 1969. године пословала као самостално предузеће, а 13. марта 1973. године, на збору радника, донела одлуку да се организује као основна организација удруженог рада у саставу Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“, коме се припојила 25. децембра 1969. године, — испуњава услове да се организује у основну органи-

зацију удруженог рада, утврбене у тач. 2. ст. 2. Уставног амандмана односно у члану 33. Закона о конституисању и упису у судски регистар организације удруженог рада. Ово зато што Радна јединица „Центропапир“, која се бави трговином и сервисирањем канцеларијских машина, представља радну целину у којој се резултат рада може потврдити као вредност у радној организацији у чијем је саставу.

У прилог овог становишта Уставног суда Југославије иде и чињеница што се Раднички савет Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ не противи извршеном организовању нити истиче разлоге који би онемогућавали ово организовање, него напротив одређује да се тако организована основна организација издвоји из састава тог предузећа. Према томе, пошто по оцени тог Радничког савета јединица испуњава услове за самостално пословање као посебна организација удруженог рада, то она самим тим испуњава и услове за организовање у основну организацију удруженог рада у саставу матичне организације удруженог рада.

V. Уставни суд Југославије је стао на становиште да је право радних људи дела радне организације који се организује или издавају да донесе одлуку о организовању односно издавају. Према томе, Раднички савет радне организације као целине није овлашћен да, независно од воље радника дела организације који се организује или издавају, доноси одлуке о њеном статусу. Ово зато што је ставом 3. тачке 2. Амандмана XXI одређено да радници основне организације у саставу радне организације имају право да своју основну организацију издвоје и конституишу као самосталну организацију, на начин предвиђен законом.

Зато је Уставни суд Југославије оценио да је одлука Радничког савета Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ у Сарајеву, донесена 24. априла 1973. године, супротна наведеној уставној одредби у том смислу што је њоме одлучивано о правима дела радне организације који се организовао у основну организацију, и то о оним правима о којима радни људи тога дела одлучују непосредно. То значи да је доношењем наведене одлуке Рад-

нички савет неовлашћено вршио право које је Уставом одређено као право радника дела радне организације односно право радника основне организације удруженог рада.

VI. На основу изложеног, Уставни суд Југославије је на седници од 12. јуна 1973. године

ОДЛУЧИО

1. Одлуку о организовању основне организације удруженог рада односно о њеном издавању из састава организације удруженог рада, доноси радници дела организације који се организује односно основне организације која се издава. Орган управљања организацијом удруженог рада као целине није овлашћен да одлучује о организовању основне организације удруженог рада односно о њеном издавању из састава целине, ако одлуку о томе нису донели радници оног дела који се организује односно оне основне организације која се издаваја.

2. Одлука радних људи Радне јединице „Центропапир“ о организовању у основну организацију удруженог рада од 13. марта 1973. године у складу је са тачком 2. став 2. Уставног амандмана XXI.

3. Поништава се одлука Радничког савета Издавачког предузећа „Веселин Маслеша“ о издавању Радне јединице „Центропапир“ из састава тог предузећа, од 24. марта 1973. године.

VII. Ову одлуку је донео Уставни суд Југославије у саставу: председник Суда Блажо Јовановић и чланови Суда др Бранислав Благојевић, Иван Божичевић, Радојка Главић, Димо Кантардиски, Радојка Катић, Буро Меденица, др Стане Павлич, Ненад Петровић, Боривоје Ромић, др Иво Сунарић, Таип Таипи и Јоже Земљак.

У. бр. 105/73
12. јуна 1973. године
Београд

Председник
Уставног суда Југославије
Блажо Јовановић, с. р.

За тачност отправка
стручни сарадник
Татјана Карпенко

УМРЛИ АДВОКАТИ И АДВОКАТИ У ПЕНЗИЈИ

АЛЕКСАНДАР КАЛЧАН, адвокат у пензији, Сомбор.
— рођен 1912. године, умро 20. јула 1973. године.

ЛАЗАР ХАЦИЋ, адвокат у пензији, Нови Сад.
— рођен 1907. године, умро 24. јула 1973. године.

Др БУРА КОСИРОВИЋ, адвокат у пензији, Вршац.
— рођен 1900. године, умро 1. септембра 1973. године.

ЉУБОМИР БИРИЋ, адвокат у пензији, Бачка Паланка.
— рођен 1903. године, умро 6. септембра 1973. године.

ЛАДИСЛАВ РЕЧЕИ, адвокат у Апатину.
— рођен 1905. године, умро 18. септембра 1973. године.

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 11. септембра 1973. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника, секретара и благајника о раду Коморе.

2) Обзиром да је Сава Савић прихватио функцију главног и одговорног уредника *Гласника* до трајања мандата досадашње управе, а члан Уређивачког одбора Светозар Добросављевић прекинуо адвокатско-приправничку вежбу, Управни одбор је једногласно одлучио и предлаже Конференцији адвоката, у смислу члана 104. тачке 15. Статута Адвокатске коморе Војводине, за главног и одговорног уредника *Гласника* друга Саву Савића, адвоката у Новом Саду, а за члана Уређивачког одбора *Гласника* друга Парлаћ Миодрага, адвоката у Новом Саду, члана Управног одбора.

3) Решењем број 373/73. уписан је у именик адвоката Бока Божић, са седиштем адвокатске канцеларије у Вршцу, у Ул. Иве Лоле Рибара бр. 16, са даном 11. септембар 1973. године.

4) Решењем број 395/73. уписан је у именик адвоката Иван Рамач, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Његошева бр. 6, са даном 11. септембар 1973. године.

5) Решењем број 386/73. уписан је у именик адвоката Иван Крестић, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Светосавска бр. 2, са даном 11. септембар 1973. године.

6) Решењем број 395/73. уписан је у именик адвоката Александар Голубовић, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Петра Бојовића бр. 2, са даном 11. септембар 1973. године.

7) Решењем број 378/73. уписан је у именик адвоката Жакић Младен, са седиштем адвокатске канцеларије у Жабљу, са даном 11. септембар 1973. године.

8) Решењем број 402/73. уписан је у именик адвоката Александар Мумин, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Трг Републике бр. 17/1, са даном 11. септембар 1973. године.

9) Решењем број 407/73. уписана је у именик адвоката Даринка Врбашки, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Ул. Војвођанска бр. 4, са даном 1. октобар 1973. године.

10) Решењем број 400/73. евидентиран је уговор о пружању правне помоћи између Попоски Андреја, адвоката у Новом Бечеју, са предузећем бродоградилшта „Тиса“ из Новог Бечеја од 25. VIII 1973. године.

11) Управни одбор прихватио је оставку др Стојана Михајловића на положај члана Комисије за прописе и правну праксу. Управни одбор је Добросављевић Светозара, адвокатског приправника из Новог Сада, разрешио дужности члана Комисије за подмаљивање адвокатуре, јер је именовани прекинуо адвокатско-приправничку вежбу, а у Комисију за подмаљивање адвокатуре именован је: друга Милана Рапајића, адвоката, потпредседника УО Адвокатске коморе Војводине из Новог Сада, и Србислава Бирића, адвоката у Ошацима.

12) Решењем број 404/73. брише се из именика адвоката са даном 1. октобар 1973. године Десимир Максимовић, адвокат у Опову, због пресељења седишта адвокатске канцеларије у Београд.

13) Решењем број 297/73. уписана је у именик адвоката Јованка Мандић, са даном 1. август 1973. године, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Ул. Радничка бр. 51/VI.

14) Решењем број 341/73. уписан је у именик адвокатских приправника Миодраг И. Гератовић, са адвокатско-приправничком вежбом код мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, са даном 10. јули 1973. године.

15) Решењем број 325/73. уписан је у именик адвокатских приправника Јозеф Хриешик, са адвокатско-приправничком вежбом код Живка Гајића, адвоката у Новом Саду, са даном 10. јули 1973. године.

16) Решењем број 335/73. брише се из именика адвоката Милош Николић, адвокат у Зрењанину, са даном 29. јуни 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузиматеља одређена је Јелена Николић, адвокат у Зрењанину. Узима се на знање да Милош Николић задржава чланство у Фонду посмртнине.

17) Решењем број 338/73. брише се из именика адвоката Вендел Седмина, адвокат у Бездану, са даном 30. јуни 1973. године, јер жели да ужива пензију. За преузиматеља одређен је Људевит Видаковић, адвокат у Сомбору. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

18) Решењем број 344/73. брише се из именика адвоката Јован Селеа, адвокат у Ковачици, са даном 5. јули 1973. године, због пензионисања. За преузиматеља одређен је Миливој Младеновић, адвокат у Ковачици. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

19) Решењем број 364/73. брише се из именика адвоката Милосављевић Живомир, адвокат у Врбасу, са даном 31. јули 1973. године због заснивања радног односа. За преузиматеља одређен је Велимир Нинков, адвокат у Врбасу.

20) Решењем број 365/73. брише се из именика адвоката Иван Крестић, адвокат у Зрењанину, са даном 31. јули 1973. године, због пензионисања. Мимоплази се одређивање преузиматеља. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

21) Решењем број 366/73. брише се из именика адвокатских приправника Седер Стјепан, адвокатски приправник из Новог Сада, са вежбом код Лазара Хаџића, адвоката у Новом Саду, са даном 12. IV 1973. године, због заснивања радног односа.

22) Решењем број 382/73. узима се на знање да је Светозар Добросављевић, адвокатски приправник из Новог Сада, са вежбом код Стевана Рончевића, адвоката у Новом Саду, са даном 29. VIII 1973. године прекинуо адвокатско-приправничку вежбу због одслужења редовног војног рока у ЈНА.

23) Решењем број 367/73. узима се на знање да је Валериу Муста, адвокат у Вршцу, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Алибунар са даном 1. IX 1973. године.

24) Решењем број 372/73. узима се на знање да је Александар Бошњакковић, адвокат у Беочину, преселио седиште своје адвокатске канцеларије са даном 1. IX 1973. године у Нови Сад, Ул. Радничка бр. 2.

25) Решењем број 361/73. Миливој Младеновић, адвокат у Ковачици, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије Јована Селеа, адвоката из Ковачице, а за преузиматеља одређује се Коста Николић, адвокат у Ковачици.

26) Решењем број 399/73. Иван Матијевић, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности преузиматеља адвокатске канцеларије Милоша Каракашевића, адвоката из Новог Сада, а за преузиматеља одређује се Бранко Главашки, адвокат у Новом Саду, Булевар М. Тита бр. 22/III.

27) Управни одбор донео је одлуку и препоручује да се Савез републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије уврсти у комисију „Становништво света“ при Уједињеним нацијама и предложи друга др Душана Радомана, адвоката у Сомбору, за разматрање питања у вези контроле рабања и побачаја, и друга мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, за разматрање питања која се односе на радно право.

28) Решењем број 380/73. узето је на знање да је Боро Вуков, адвокат у Суботици, преузео списе адвокатске канцеларије Милоша Радновића, адвоката у пензији из Суботице у циљу ликвидације.

29) Решењем број 368/73. одобрена је исплата посмртнине иза преминулог Калчан Александра, адвоката у пензији из Сомбора, удовој Валерији Калчан из Сомбора. Александар Калчан умро је 20. јула 1973. године.

30) Решењем број 370/73. одобрена је исплата посмртнине иза преминулог Лазара Хаџића, адвоката у пензији из Новог Сада, удовој Радмили Хаџић из Новог Сада. Лазар Хаџић умро је 24. јула 1973. године.

31) Решењем број 405/73. одобрена је исплата посмртнине иза преминулог Буре Косировића, адвоката у пензији из Вршца, удовој Невени Косировић из Вршца. Бура Косировић умро је 1. септембра 1973. године.

32) Решењем број 406/73. одобрена је исплата посмртнине иза преминулог Љубомира Гирића, адвоката у пензији из Бачке Паланке, удовој Божени Гирић из Бачке Паланке. Љубомир Гирић умро је 6. IX 1973. године.

*Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине*

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

<i>Предлози Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије за измене и допуне Нацрта устава СФР Југославије</i> — — — — —	1
---	---

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Војислав Кнежевић, <i>Опозивање условне осуде због неиспуњења одређене обавезе</i> — — — — —	5
Душан Ружић, <i>Приговори као средства одбране извршеника у поступку принудног извршења</i> — — — — —	12
Спасоје Мићуновић, <i>Узроци дугог трајања парничног поступка</i>	25
Иван Кркљуш, <i>Уговор о коришћењу стана и правни интерес</i>	32
Павле Савић, <i>Кривични процес Енглеске</i> — — — — —	35
Др Александар Маркићевић, <i>Рене Флорио или антиреторика у одбрани</i> — — — — —	54

Законодавна пракса

Младен Косовац, <i>Новине у поступку за регистрацију организација удруженог рада у спољнотрговинском промету</i> —	59
Милинко Перин, <i>Закон о начину обезбеђивања равноправне употребе језика и писама народа и народности пред државним органима и организацијама које врше јавна овлашћења и коментар неких других прописа САП Војводине</i> — — — — —	62

ПРАВНА ПРАКСА

Случај када је Уставни суд Југославије издао привремену меру 66

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора — — — — — 70

Уређивачки савет:

Сава Грујић, адвокат у Зрењанину, *мр Александар Бурђев*, члан Извршног одбора ПК ССРН Војводине, *Иван Иванић*, заменик јавног тужиоца САП Војводине, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Марија Кленоџки*, судија Вишег привредног суда у Новом Саду, *др Велибор Лукић*, адвокат у Новом Саду, *Јован Милић*, судија Врховног суда Војводине у Новом Саду, *др Милијан Поповић*, доцент Правног факултета у Новом Саду, *Петар Шарчевић*, адвокат у Суботици, *Бранко Шинжар*, друштвено-политички радник у Новом Саду.

Уређивачки одбор:

Сава Савић, главни и одговорни уредник, адвокат у Новом Саду, *Борђе Вебер*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, адвокатски приправник у Новом Саду, *Живко Киселички*, адвокат у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Телефон: 42-201. — Годишња претплата 60.— дин., за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 5.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 413—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампа: Штампарија „БУДУЋНОСТ”, Нови Сад, Шумадијска број 12.

